

AZ ERDÉLYI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
THEOLOGIAI FAKULTÁSÁNAK
ÉRTESITŐJE
AZ 1915—1916 ISKOLAI ÉVRŐL

SZERKESZTETTE:
DR. KECSKEMÉTHY ISTVÁN
A THEOL. FAKULTÁS IGAZGATÓJA.

KOLOZSVÁR, AZ ERDÉLYI REF. EGYHÁZKERÜLET KIADÁSA
1916.

4068--400

Tanévmegnyitó beszéd.

(1915. szept. 19-én.)

Tavalyi évmegnyitó ünnepélyünkön kellett volna Révész Imre aának tanári székfoglaló beszédét megtartani; de akkor a háborús hangulatra való tekintettel az előljáróság az idénre halasztotta azt. Ez helyesnek is bizonyult; mert a háborúban ugyan még mindig egészen benne vagyunk, de azért ma már egészen más hangulatban tarthatunk és hallgathatunk beszédeket, mint tavaly ilyenkor. Mielőtt azonban erre a székfoglalóra, mai ünnepélyünk főtárgyára áttérnénk, engedtessek meg nekem néhány szó.

Most, mikor ismét összegyűltünk az alma mater bizalmas falai közé, önkéntelenül tör ki szivünkéből a hála fohásza a seregek Urához, aki íme remény felett való nagy dolgokat cselekedett velünk; azután pedig azokhoz száll el gondolatunk, akik most testben nincsenek itt, de lélekben bizonyára itt vannak, legalább ezekben a napokban, és gondolataik most a rendesnél is sűrűbben repkedik körül ezt a házat, mely a kaszárnyaudvarról vagy a lövészárokból ide sóhajtvá, oly ígézö fényben ragyog előttük és oly nyájason integet feljök: Isten vezéreljen haza benneteket, mi várunk, vissza várunk! Mindenki tudja, kiket értek: a mi vitéz theologusainkat, akik minden felsőbb rábeszélés vagy biztatás nélkül, önként állottak a harci zászló alá a magyarok királyának hívó szavára. Ezek névszerint, hadbavonulásuk sorrendjében, a következők: Daday Loránt, Csutak Ferenc, Kiss Gyula, Tapsony Endre, Kacsó Károly, Téglás Ferenc, Visky Ferenc, Kocsis Lajos, Kupán Mihály, Berde Zoltán, F. Nagy Kálmán, T. Kun Zsigmond, Lőrincz Samu és Dávid Ferenc, aki csak a f. é. jul. 1-én vonulhatott be, mert csak akkor tudta, mint írja, az útjában álló aka-

dályt elhárítani. Emlékezzünk meg róluk ez alkalommal is szeretettel és dicsekedéssel; valljuk be, hogy most még közelebb vannak szívünkhöz, mint mikor lelkesedésüktől elragadtatva, hadbavonáltak, mert azóta volt alkalmunk boldogan meggyőződni arról is, hogy derék elhatározásuk mellett férfiasan helyt is állottak. Mint már múlt évi Értesítőnkben is említettük, közülök T. Kun Zsigmond szép fiatal életével pecsételte meg honszerelméről való nemes bizonyágtételét: koszorúzzuk meg emlékezetét szeretetünk és nagyrabecsülésünk babékoszorújával. F. Nagy Kálmán és és Daday Loránt pedig vitézségi érmet szereztek: tegyük hozzá mi is elismerésünk pálmáját. Intézetünk egyik kedves tagjának, Adorján Gyula tanárjelöltnek hősi haláláról már szintén megemlékeztünk múlt évi Értesítőnkben, emlékezzünk most meg egy leendett tagjáról is, Vásárhelyi Lőrinc joghallgatóról, aki internátusunkba beiratkozott, de mielőtt beköltözöködhetett volna, szintén a haza oltárára tette le életét. Emlékezetök legyen áldott. És az Isten, aki nem cél nélkül engedte ebben a háborúban a vért folyamokban ömleni, hozza el ránk minél előbb az áldott békét és láttassa meg velünk ezt az óhajtott célt.

A háború kitörésekor még azt gondoltam, hogy ez a cél a közönyös magyarság felrázása és eleven, termékeny hitéletre ébresztése lesz. Azóta azonban sok minden történt, ami e reményemet alaposan megcáfolta. Most ugyan bizonyos harc dúl, vagy inkább lappang részint egyházi lapjainkban és folyóiratainkban, részint egyházi közéletünk egyéb berkeiben, amiből erre lehetne következtetni; de mivel napjainkban semmiféle mozgalomról sem mondhatjuk előre, hogy milyen forrásból indult ki, miből táplálkozik és hova irányul: erről a lappangó harcról sem merem végérvényesen kijelenteni, hogy az nemes elvi küzdelem, melyből rövidesen felséges szellemi megújulás fog születni. Röviden, de kimerítően megfogalmazva a harc egyházi életünk többé már le nem tagadható bajainak tettesei körül forog. Azt mondani sem kell, annyira természetes, hogy a papok a theol. tanároknak, a theol. tanárok viszont a papokban keresik és találják meg ezeket a tetteseket. És azt is természetesnek találhatja mindenki, hogy én, akiben már annyi pap és theol. tanár megforgatta kését, egyik harcoló félnek sem fogom pártját, hanem mindegyikkel szemben a másiknak adok igazat. Hogy pedig valami pennás baranyai pap engem is ki ne szerkeszsen, hát hangsúlyozom,

hogy ezt nemcsak Erdélyre, hanem Magyarországra is értem. Az egész országban alig néhány gyülekezetben van valami vallásos mozgalom ; általában véve pedig keresztyén hitéletről, vagy legalább élelnebb egyháziasságról, vagy legalább valami vallásos életről még csak beszélni sem lehet. És ezért a papok a felelősek, ha nem ők is a kizárólagos okai.

A mai világfelfordulás kezdetének megrázó napjaiban a nép ösztönszerűleg összefutott a templomokba. Nem tudta, hogy mit keres ott homályos vallási ösztöne ; de az nagyon hamar egészen világos lett előtte, hogy amit keresett, azt nem találta meg. Így aztán rövidesen újra visszatért minden a régi kerékvágásba. Egy kis időre, mint akkor a lapok a mai céda embert jellemző nyelven írták, „divatba jött az Isten“ — egyéb nem történt. Pedig személyes tapasztalásból is tudom, hogy egy-egy pap, de azt hiszem, valamennyi, mennyire meg volt hatva, mikor azon a tavalyi emlékezetes nyári reggelen tömve találta a templomot és a szemek sugárain át, melyek az ő szemébe szegeződtek, bele kellett látnia az emberek szívébe, amelyekben fájó, kemény, megindító belső harcok dúltak, és amelyek a paptól vártak valamit, erőt, vigasztalást ; követelő ösztönnel vártak valamit, ami az ő belső harcukat lecsendesítse. Vártak valamit, bár nem tudták, hogy mit. A papok meg érezték, hogy e világmegrázó pillanatban adniok kellene valamit az epedő sziveknek, de azt ők sem tudták, hogy mit. Még rágondolni is megrázó arra a jelenetre, mikor a gyülekezet és pap így álltak egymással szemben. Kérés, kérdés, vád, védelem cikázott a szemekben, a szívek remegtek, és végül a pap minden erejét összeszedve, adta az epedő lelkeknek, amit adhatott. A legjobbat adta, amit adhatott ; és hogy az nem az volt, amit a lelkek kerestek, azért meg mi, theol. tanárok vagyunk felelősek. Mert bizony azt adta, amit a theológiáról vitt magával.

Igaz, hogy erre teljes joggal lehet azt mondani, hogy mi sok szükséges dolgot adhatunk az ifjaknak, de azt az *egy* szükséges dolgot, amiről itt szó van, mindenkinek magának kell megszerezni a családi körben és gyülekezeti életben. Nekem azt mondták valamikor Németországban, hogy ők a hívő lelkipásztorokat nem a hívő egyetemektől, hanem a hívő gyülekezettől várják. És nagy igazuk van. Csakhogy nálunk, fájdalom, úgy van a dolog, hogy az a hit, amit a gyermek a családi körben nyert, voltaképen valami szintelen és bizonytalan vallásosság, ami a

gyülekezetben valami vizenyős kálvinizmussá hígul, a középiskolákban inkább tudakos, mint mély modernismussá ecetesedik, a teológián aztán, mielőtt filozófiai világnézletté forrhatná ki magát, egészen megáporodik. Ez a zavaros világnézletté áporodott hit alakítja aztán tovább a gyülekezetek világnézetét. Szomorú circulus vitiosus ez, melyből nincs menekvés. Nincs menekvés más, mint a hit és tudomány olyan összetalálkozása, melyben sértetlenül megmarad úgy a hit isteni souverainitása és feltétlen uralma, mint a tudomány isteni világossága és feltétlen szabadsága. De hol vagyunk még ettől?

A ker. diákszövetségeseeknek Nagyenyeden, illetve A.-Orbón tartott nyári konferenciájától nem sokat ugyan, de valamit mégis vártam e tekintetben. Nem lett belőle semmi. Kitünt, hogy ez a találkozás nálunk még nem történhetik, mert itt sem hit nincs, sem tudomány; sem modernismus, sem pietismus. Nálunk megavult orthodoxok az emberek, mikor a korral kellene haladni és modernek, mikor a régi orthodoxus hit örök erejét az életben kellene ragyogtatni. Orthodoxok és modernek összefognak, ha a pietismust kell ütni; de nyavalygó, erőtlen pietistákká válnak, mihelyt az élet igazi nagy érdekei kérnek tőlük kielégítést. És így újra meg újra kitűnik, hogy mikor az említett átkos circulus vitiosusból ki akarunk vergődni, csak még jobban belekeveredünk.

Életkérdés pedig reánk nézve, hogy kikeveredjünk belőle. És én nagyon kérem önöket, akik megfogyva és, fájdalom, némileg meg is törve itt összegyűltek tanulmányaik folytatására, hiszen még fiatal emberek, tehát elfogulatlanoknak, minden jó és nemes iránt fogékonyaknak kell lenniök, kérem önöket, igyekezzenek belőle komolyan kimenekülni még most, itt az iskola falai közt, hogy mikor majd kikerülnek az életbe, ne követ adjanak annak, aki önöktől kenyeret kér. Figyjék el, nem olyan nehéz, mint gondolják. Csak abból áll, hogy se a tudományt ne helyezék kevélyen a hit fölé, se a hitet elfogultan a tudomány fölé; hanem a tudományt tanulják meg igen alaposan, a hitet meg szerezzék meg igen elevenen, és akkor meglátják, mily szépen megférnek ezek ketten egymás mellett örök békeességben. Csak ott dül köztük folytonos ádáz kanapépör, ahol egyik sincs jelen igazán. Ha önök tudós theologusok akarnak lenni, ami felette kívánatos, akkor a hitnek, vagy mondjuk, a vallásnak mélyére

kell hatolniok, mert különben csak dilettánsok maradnak. Már pedig dilettáns bölcsekedő minden téren kiálthatatlan, de a dilettáns theologus már egyenesen halál. Hogy ez így van, azt szomorúan igazolják egyházi lapjaink hasábjai, valahányszor vallást érintő, vagy theológiába vágó cikkeket közölnek, ami szerencsére csak ritkán történik. Ne gondolják, hogy aki az orthodoxiát bolondságnak mondja, a modern theológiát isteníti és a pietismust egy megsemmisítő kézlegyintéssel elintézi, az már kész theologus. Meg kell annak ezt ismernie mind a hármát, aki theologus akar lenni. És azt se gondolják, hogy akármelyiket is megismerhetik mások előadásából; az orthodoxiát modern theológustól, a modern theológiát orthodoxustól, vagy a pietismust akár orthodoxustól, akár modernistától: mind a hármát saját maguknak kell tanulmányozni közvetlenül, egyenlő elfogulatlansággal és megértéssel, sőt szeretettel, és a congenialitásnak legalább egy bizonyos fokával. Mert csak az orthodoxiából tanulhatnak theológiát, a modern theológiából filozófiát, és csak a pietismusból ismerhetik meg a vallást.

És ne felejtsek, hogy a keresztyén lelkipásztorra nézve minden tudományok között a legfontosabb az eleven és életet átalakító vallásnak tudományos megismerése; de egyenesen életkérdés a vallás életalakító erejének, az élő hit megszentelő hatalmának közvetlen benső megtapasztalása. E nélkül csak hitvány napszámos lehet akárki, csak ezzel Isten követe, tiszteletes lelkipásztor. Ezek igyekezzenek lenni Isten segedelmével. Csak így remélhetjük, hogy egyházi életünk abból a circulus vitiosusból, mely már komolyan elernyedéssel fenyegeti, végre kiemelkedik, és a békekötés után várható nagy nemzeti fellendülésnek nem csak részese, hanem áldott munkása is lesz. Vigyázzanak, mert a néhai való jó Bodola püspök idejében az anyaszentegyház szekerébe még faszeg is kellett, de ma már a vas sem elég, annál kevésbbé az olyan reves fa, amilyenek önök közül e nagy időkben néhányan bizonyultak. Szedjék össze azért minden erejüket és a felelősségérzet tűzében megacélosodva készüljenek a nemzet szebb jövődjére.

Ezzel az 1915—16-iki iskola évet ezennel megnyitottnak nyilvánítom; és átadom a szót Révész Imre aának székfoglaló beszéde megtartására.

Révész Imre theol. tanár székfoglaló beszéde:

(1916. szept. 19-én)

Nevelés az egyháztörténelmi katedrán.

„Munkára föl, amíg nappal van mert ime a szemhatáron fellegek tornyosúlnak és e fellegek oly sötétek, mintha csak az örök éjszaka rejlenék titokzatos ölükből!”

Székfoglalómnak a tavalyi évmegnyitásra szánt, első alakján dolgozgatva, írtam le, bekezdésül, többek között ezeket a most felolvasott sorokat is. Utolsó hónapját éltük akkor a messzetűnt békének. Az orgyilkos, világháborító állam elé még nem volt odavetve a kesztyű; de a figyelő lelkekre már ránehezült valami megnevezhetetlen nyugtalanság; amint nemsokára megtudtuk, a viharelőtti csönd légköri feszültségének fullasztó érzése.

Ama sötét fellegek — áldassék érte a megtartó Kegyelem — mégsem az örök éjszakát rejtegették a mi számunkra. A mér-güket ugyan máig sem ontották ki teljesen és ki tudja, mikor fogják; de mennykövük és vérzivataruk, mint egy évezered óta annyi megelőző, ismét érclenkü és acélos öklü magyar népet talált a helyén, a régi helyén. Dicsőséges seregeink győzelmeiről egymást érik a félvilágot megremegtető hírek; ám e győzelmek tulajdonképen csak újabb meg újabb megbizonyításai, fényesnél-fényesebb kiábrázolásai annak az *egy* nagy győzelemnek, amelynek eredményét többé el nem ragadhatja tőlünk a hadi szerencsének semmiféle fordulása: annak, hogy nemzetünk szilárdul megvetett lábbal meg tudott állni ősi földjén s kétségtelenül beigazolta lét-jogát, mert töretlen és tevékeny erővel bírta megadni felséges válaszát az „élet vagy halál“ kérdésére, amely elé olyan rettentő hirtelenséggel odaállított.

Az életre-halálra szóló válságot diadalmasan megálltuk tehát, ebben többé semmi kétség nincs. Csakhogy ez a nagy eredmény, ámbár a legfőbb, még nem az egyetlen biztosítéka nemzetünk fennmaradásának, megújulásának, a háború után kívánatos belső és külső továbbfejlődésének. Az a válság, amelyen már túlestünk, igaz, nemzetünknek nemcsak minden testi és anyagi, hanem minden lelki, szellemi erejét is kemény próbára tette volt, de elsősorban mégis csak a külső létünket és életviszonyainkat érdekelte. Most, amikor már ezt elmúltunk tekinthetjük, ismét

szemünk elé tolulnak nemzeti életünk nagy belső válságai is: azok, amelyek régen megvoltak már a háború előtt is, de most, azt mondhatni, teljesen új világlátásba kerültek; jelentőségük hihetetlenül fokozódott, megoldásuk kérdése százszor égetőbbé vált.

S ezt megfontolva, nem tartottam szükségesnek, hogy most egy esztendeje, ismert okokból elmaradt székkfogalom számára ez idén más, talán időszerűbbnek látszó tárgyat keressek, mint amilyen volt, amelyiket tavaly, még a békeidőben választottam. Ez a tárgy a lelkipásztornevelésnek egy, szorosabban a saját szakomba vágó részletkérdése, belekapcsolva természetesen a kérdés összefüggésébe, amely pedig nem egyéb, mint a teológiai tudomány és az egyházi élet, az elméleti papképzés és a gyakorlati papnevelés örökösen hánytorgatott, de még csak viszonylagos nyugvópontra sem jutott problémája. E problémának gyökerében én mai magyar protestantizmusunk életének egyik legválságosabb tünetét véltem felismerni: és ha más nem, a háborús magyar protestáns egyház belső képe talán igazolni fogja a látó szemek előtt, hogy e tekintetben nem gondolkoztam helytelenül. Mert, ha valamikor, most került szembe igazán egyházunk és annak minden szolgája ama kikerülhetetlen és megalkuvást nem tűrő kénytelenséggel, hogy váltsa már föl végrevalahára pozitív, hatalmas életerőkre a menny valóságáról, a lélek javairól, az örök élet bizonyosságáról hirdetett, tanúlt, tanított, állhatatosan bizonyított igazságait. Ez az egyetlen út számára annak a megmutatására, hogy fölénye, más testvérei fölött, amelyre olyan sokszor és olyan büszkén — talán a kelleténél többször és büszkébben is — szerettünk hivatkozni, nem pusztán fényes hagyományokban vagy tetszetős elméletekben áll, hanem a jövődő vezérlétere való isteni elhivatás páratlan, alkotó erejében. Ha nemzeti egységünk, öntudatos nemzeti erőgyarodásunk — ha szebb, nagyobb, dicsőségesebb jövődönk belső, szellemi életföltételeinek megteremtéséből a magyar protestantizmus mostantól fogva nem kér vezéri részt: akkor ne kérjen semmilyen sem. Ha pedig mostantól fogva nem keresi lázasan és nem találja meg minél előbb a szoros, bensőséges kapcsolatot a háború lelke, a magyar nemzet háborús lelke és a Krisztusnak ő reá kitöltetett lelke között: akkor ne álmodozzék arról, hogy később mégis csak meg tudja majd e nemzetben építeni és védelmezni a Krisztus királyságát.

Ilyképen én nemcsak egyházunk fenmaradása, de nemzetünk belső, szellemi válságainak sikeres leküzdése, óhajtott fejlődésének biztosítása érdekében is kettőzött fontosságúnak tartom ma azt a kérdést: milyen állást foglalnak el református egyházunk arra hivatott intézményei, szervei és szolgálói ama mély szakadékkal szemben, amely a theologiai tudomány és a gyakorlati vallásos és egyházi élet érdekei és követelményei között tátong, világszerte, de nálunk, főleg a történelmi helyzet szerencsétlen alakulása következtében, különösen vigasztalanul?

Ha a tanári székfoglaló nemcsak tudományos szakértekezlet, a hivatalos követelmény szerint, de egyben, legalább is e nemes fakultáson, személyes bizonyosgtétel is, szép hagyományaink szerint: akkor, az eddigiek alapján keresve sem választhatnék a magamé számára jobb témát ennél

hogyan egyeztethetem tanszékemen és tanszakomban a tudományosság és a gyakorlatiság egyenként elodázhatatlan követelményeit, hogyan állíthatom az egyháztörténelmet, tudományosan tárgyalva is, a lelkipásztornevelés szolgálatába?

Programm, de egyben beszámoló is az, amit az adandó felelettel a következőkben megkísérlek. Beszámoló helyettes és rendes tanári működésem eddigi három esztendejéről, amelyeknek sok csöndes, de kemény belső küzdelem árán kivívott legnagyobb eredménye ép az a szilárd meggyőződés lett a számomra, hogy én a theologiai tanszéken nemcsak tanítani, de nevelni is tartozom, hogy tudományszakomnak nemcsak igazságot kereső, de személyiségformáló jellegét is a maga teljességében érvényesítnem kell. És programm a végtelen munkatérnek ezután megdolgozandó részére. Pályámnak e múltba s jövőbe néző, ünnepélyes pontján hadd említsem megilletődött fiúi és tanítványi hálával mindazt a nevelő szeretetet, mindazt a türelmes elnézést, mindazt a bőségesen előlegezett bizalmat, amely e nemes fakultás egykori tanítványa, az iskolapadokból csak alig kikerült ifjú számára annak idején lehetővé tette az eltelt három esztendő gyönyörűséges igájának hordozását. És hadd újítsam meg ez ünnepi alkalommal immár letett szent fogadásomat is arra, hogy, mint e kathedrának, erdélyi Sionunk megtisztelő, kegyes, elkötelező bizalmából immár ordináriusa, munkásságomra e szentelt falak között, benne tanítói, lelkipásztori és tudományos eszményeim megvalósítására, Isten hatalmas színe előtt, Megváltóm szent nevében, az életemet teszem rá.

Kérem, hogy az ezután elmondandókat az eddigiek fényében, egyfelől mint szigorúan tudományos elvek leszűrődését, másfelől azonban, mint egészen személyes élményben gyökerező s a mostani nagy idők hatása alatt csak még jobban megérlelődött bizonyágtételt méltóztassanak tekinteni.

*

1. Közönségesen ismert dolog, hogy a nevelés a történetismeretnek és a történetírásnak kezdeteitől fogva az egyik legfőbb és valamennyi között a legszorosabban hozzánőtt *mellék-célja* volt. Mert az emberi szellem természetéből, alkatából következik nemcsak az, hogy szeret gyönyörködni a múlt színes képeiben, sugaras emlékeiben; nemcsak az, hogy szeret belőle hasznos tanulságokat leszűrni a jövőre szóló józan számítás megbízható alapjául. Hanem következik belőle az is, hogy minden hasznon és minden gyönyörűségen túl és felül, önzetlen odaadással, erőforrásokat is keres az emberi szellem a múltban, vonzó és kötelező *eszményeket*, amelyekben önmagának megdicsőült ábrázatát, kellő képét látja kirajzolódni, eszményeket, amelyek tehát önmaga fölé emelkedik az emberi szellemet s állandó erőt adnak neki arra, hogy ez az emelkedése, ha lassú és látszólag bizonytalan vonalú is, de folytonos legyen.

A keresztyénség történelme, amint magától értetődik, a keresztyén életeszemény erejével, vagy ami ezzel egy a Jézus isteni lelkének, a Szentléleknek örökké megújuló, mindig más és mégis mindig azonos kijelentéseivel, önbizonyágtételeivel fejt ki a maga mérhetetlen nevelő hatásait. Mióta csak van keresztyén egyháztörténetírás: e nevelő hatások felszabadításának és érvényesítésének többféle, máig is meglevő és használatos módja alakult ki és vésődött bele a köztudatba. A legrégebb és legnagyobb erejű, de manapság már jórészt hitelét veszített felfogás és eljárás az volt ezek között, amelyikkel a történetíró *a saját egyházát* eszményítette, még pedig *mindenestől*: vagyis a teljes igazságnak, a bevégzett tökéletességnek abban a fényében rajzolta meg egyházának a történelem folyamán való szerepét (nem mondhatom fejlődését), amelyben az ő hívő és elragadtatott szeme előtt *a jelene* ragyogott. E szigorúan *egy* egyházhoz és annak ellentmondást nem tűrő tekintélyéhez kötött iránnyal ma már, legalább a protestáns egyháztörténetírás terén, legföljebb csak egyes törmelékeiben találkozunk, sokszor azokra is igen nehéz

ráismerni. Mellette azonban még ma is közkedveltségnek örvend aminthogy belső értéke szerint is sokkal maradandóbb a nevelő egyháztörténetírás és -tanítás másik két módja. Egyik az, amelyik a történelmi események tárgyalása során minden adandó alkalommal szeret rámutogatni az egyes nagy fordulatok gondviselés-szerű vonásaira, Isten vezérlő gondolataira, kezének világos nyomaira az emberi gondolatok és tettek kúsza és sötét szövevényében, s eképen a keresztyénség, s általában a világ történelmében örökös *theodiceát* fedez föl. A másik meg az, amelyik keresztyénség történelmének nagy prófétai, alkotó személyiségeire fordítja érdeklődése javát s jóformán ezeknek történelmévé oldja föl, az egyén nagyságát kidomborító drámai jelenetek sorozatává teszi az egész történelmi folyamatot; egyszóval a történetírás egyéb ágaiban sem ismeretlen *hőskultuszt* üz.

E háromféle felfogásnak igaz elemei: *a történelmi egyház megbecsülhetetlen súlyának, Isten világkormányzó főségének s végül a személyiség teremtő őseréjének gondolatai* a vallásos nevelés s közelebbről valódi lelkipásztori személyiségek formálása szempontjából egyaránt elvitázhatatlanul értékesek és semmi módon el nem ejthetők. Hanem azt rögtön hozzá kell tennünk, ha a részletes kifejtésébe most nem is mehetünk bele, hogy különösen egyoldalúan, vagy ép öncélképen alkalmazva, e három nevelő irány mindenike hajlandó veszélyeztetni a történelmi felfogás tárgyilagosságát, tudományos komolyságát; hajlandó az élet érdekében — szántszándékkal vagy önkéntelenül, az már itt mindegy — az igazságon ejteni csorbát. A dogmatikus egyházi történetírás, mint már érintettem is, igazságtalanná válik, mert kizárólagos; a hőskultusz történetírása könnyen adhat hamis képet, mert sokszor a legelemibb közösségi tényezőkkel sem számol; végül a theodicea történetírása nem egyszer képzelet magát az Isten tanácsában ülőnek s könnyen hajlik a legönkényesebb szubjektív következtetésekre is. Amikor pedig az igazság ennyire veszedelemben forog, akkor az életnek szolgálata sem jár helyes úton abban az anyaszentegyházban, amelynek feje egyszerre mondotta magát igazságnak és Életnek.

Az én szerény meggyőződéseim szerint ép ezért mindenkifölötti *magának a történelmi nevelésnek, e nevelés benső igazságának érdekében tartozunk szigorúan tiszteletben tartani főiskolánkon a tudományos történelem követeléseit.* Hadd mutassam

meg immár egy-két vonással, — nem pusztán elvont, elmélet megfontolások, hanem sokkal inkább eddigi gyakorlati kísérleteim alapján — mennyiben várom e tudományos követelmények fokozott érvényesítésétől az egyháztörténelem nevelő, személyiségképző hatásainak kimélyülését is a theologiai szakképzésben.

2. A mai tudományos történetírás pusztá okviszonyok földerítésével, felszínes eseménykapcsolatok kibogozásával már nem éri be. Mélyebb, összefoglalóbb egységet keres a történelemben és ezt az egységet a legkülönbözőbb okok eredőjeként létrejött *lelki minőségben* találja föl. Az okozati összefüggést, bármily kifogástalan bírálati készüllettel állapítottuk meg, még csak látjuk; érteni egyedül ezt a lelki minőséget értjük, mert a lelkünk csak ebben tudja önmagát közvetlenül megtalálni, vagyis csak ebben tud közvetlenül önnön életműködéseinek mására ismerni. Enélkül a megértés nélkül nincs magyarázat; magyarázat nélkül pedig nincs tudomány.

Ez a lelki minőség korszakonként sajátosan alakul, változik, gazdagodik és mélyül. Minden történelmi korban találkozunk a lelki életnek bizonyos, csak azt a kort jellemző közös vonásaival, amelyek még a legerősebb egyéni különbségek köré is a le nem rázható, félre nem ismerhető egység láthatatlan, de annál erősebb láncait fonják. Mindezen vonások között már most a történettudásra nézve az a döntő fontosságú, amelyikből a *történelem ismereti tárgyai, az illető korszak művelődési, kulturális alkotásai megszületnek*. Az alkotás magva pedig mindig valamely *értékeszme*, amelynek arculatára szellemem erejével átteremtem, megművelem, birtokommá teszem való világom egy kicsiny darabját. Ezért *a történelem megértése nem más, mint az alkotó emberi szellem műhelyébe való bepillantás, az ő mindenkori értékelő álláspontjának pontos megismerése útján*.

A mondottakból annyi talán világosan következtethető, hogy az emberiség szellemi és társadalmi életének egyetlenegy jelensége, művelődésének egyetlenegy alkotása sem jelenhetik meg és nem fogható fel a történelem folyamán elszigetelten, azaz korának lelki minőségétől függetlenül. Ez egyetemes törvényszerűség alól pedig a keresztyénség sem kivétel. Két évezred óta valóban a legkülönbözőbb lelki minőségek és értékelő álláspontok közé ágyazódott be a keresztyénség szelleme, eszméje, a Jézus Krisztus személyiségéből szünet nélkül áramló megváltó szellemi

hatás; ezt a tudományos történetírás ma már világosan látja. És ezzel a megállapítással, gondolom, egészen logikusan függ össze két másik, nagyjelentőségű történelmi tény. Az egyik az, hogy a keresztyénség jézusi magvának a maga külső megjelenési formáiban korszakonként rengeteg sokféle áthasonúláson kellett átmennie, mindig úgy, ahogyan az illető korszak lelki minősége szükségképen megkívánta. De a másik meg az, hogy maga ez a jézusi mag, vagyis a keresztyénségnek mindenkor egy és mindörökké ugyanazon szellemi lényege viszont korszakról-korszakra erősen, még pedig mind növekvőbb mértékben átalakítóan hatott az épen akkor uralkodó lelki minőségre: tisztította, finomította, mélyítette azt és fokról-fokra nemesítette, emelte értékelő álláspontját; emelte az abszolút álláspont: önmaga felé. Úgy vagyok meggyőződve, hogy egyedül a keresztyénség történetének ez egyetemes távlatú, e művelődéstörténelmi felfogásáé a jövő, mert egyedül ez a felfogás áll tudományosan kielégítő alapon.

És bátran kérdem ezek után azt: vajjon nem ez a felfogás szolgáltatja-e egyszersmind a legjobb, a legkomolyabb, mi több, az egyedül lehetséges *theodiceát* is a *nevelés* számára?

Vannak, tudom, ma is mindenfelé sokan, akik a keresztyénség fejlődésének ettől a művelődéstörténelmi felfogásától — amelyet, többek között, a kutatás arcvonalában dolgozó és küzdő vallástörténeti iskola írt zászlajára — még mindig a keresztyénség páratlan jellemét, föltétlen értékét, kijelentésvoltát féltik. Őszintén merem vallani, hogy énnekem mindig épen megfordítva, a keresztyénség diadalútjának, hasonlíthatatlan mennyei erejének mind fényesebb fölragyogását hozta és hozza meg e vallás- és művelődéstörténeti irány gondolataival és kutatásaival való, folyvást behatóbb foglalkozás. Vagy talán ártott a keresztyénség szellemi lényegének, jézusi magvának, hogy már első nagy világapostolánál a zsidó rabbinistika és a pogány mysteriumi vallásosság elemeivel vegyült — s nem inkább a diadalát jelenti-e, hogy ezeken az elemeken át is, sőt ép ezeknek közvetítésével sikerült meghódítania az antik gondolkodás- s érzésvilágot? Ártott-e a keresztyénségnek, hogy a maga egykori, csodálatosan egységes tanbeli és szervezeti életformáját csak a görög philosophia, valamint a római és germán jog kötőanyagának segítségével sikerült megépítenie — s nem inkább a diadalát jelenti-e, hogy ezeken az elemeken át is, sőt ép ezeknek közvetítésével meg bírta nevelni a hanyatló ókor agyon-

művelt lelkű emberét, majd a középkor nyers lelkivilágú emberét az újkor számára, az evangélium tisztább megértése, személyesebb átélése számára? És aztán a reformátorok forradalmas, teremtő, középponti élményei: vajjon mit von le ezeknek szent, áldott, diadalmas és gyökeresen keresztyén eredetiségéből az, hogy Luther teológiája nagy részben egy darab középkor, hogy Zwingli Platotól tanulta metaphysikáját és hogy az ifjú Calvin, legnagyobb benső vívódásai közepette, Senecát kommentálta? — És én hívő lélekkel vallom, hogy Isten gondolata, Isten akarata és Isten ítélete volt Nagy Constantinus és Nagy Károly egy-egy világfordító, győzelmes csatája is, valamint hogy az volt a Calvin János átutazása Geneván és a Loyolai Ignác megsebesülése Pampelunánál — ámde az igazi theodiceát én mégsem csak egyedül itt, a látszólag véletlen események fölszínén keresem és találok meg, hanem a művelődéstörténet gyökerénél, a lelki élet mélységeiben, a Jézus lelkének egy-egy újabb, mind hatalmasabb és mind egyetemesebb diadalában egy-egy emberi közösségnek váltáságra szoruló lelki élete fölött. Istennek ezeket a gondolatait és ezeket a tényeit keresem és fogom keresni az anyaszentegyháznak törtérelmében — amely a számomra, mint az eddigiek után tán fölösleges is megjegyezmem, *nem csak az egyháznak, mint intézménynek, hanem az egyháznak, mint Istenországának, tehát a keresztyén vallásnak, a keresztyén szellem alkotásainak egyetemes történelmét jelenti*; — ezt a theodiceát, a lelki élet Jézus felé való fejlődésének theodiceáját törekszem mind mélyebben meglátni, mind tisztábban megérteni. És ennek hű és hívő szemléltetésével igyekszem, legjobban erőm szerint, nevelő irányban haini tanítványaim lelkére.

3. Ám ez a theodicea, valamint eredetében s lényegében nem más, mint a Jézus lelkének személyes hatása a történelmen át, azonképen megnyilatkozásaiban sem lehet más, mint *személyi*: nagy keresztyén személyiségek őseréből táplálkozó, folytonos felrisszülése a közösség lankadt erőinek, bágyadt lelkiéletének. E nagy személyiségek történelmünk *hősei*, akiknek jelentőségét, csak most, a művelődéstörténelmi állásponttól értjük meg igazán. Mert ez az álláspont, amikor a tudományos történelem ismereti tárgyául egy ezernyi anyagi és szellemi tényező hatásaként kialakuló közösségi lelkiállapotot tűz ki, ugyanakkor világosan számol azzal is, hogy ez a közös lelkiállapot *egyéni* lelkek teremtése,

egyéni érzések, eszmék és alkotások csodálatos szövődménye. Tehát nem valamely ködös és érthetetlen „közlélek“, amelynek az egyének lelkiéletén túl önálló élete és az egyének fölött kényúri hatalma volna; hanem egyszerű társadalmi alakulat, amelyet, mint a társas ösztön minden alkotását, egyes-egyedül az egyéni lelkeken keresztül lehet megérteni. E lelki közösségnek kialakulásához, a maga sajátos erejével, legyen ez bármily parányi, hozzájárul minden egyéni lélek. De hozzájárul formáló, iránytszabó, vezéri módon a *nagy személyiség*, a *hős*, akinek lelki életében korának milliói találják meg eszményüket, legfőbb életcéljuk tündöklő és vonzó kijelentését. A nagy személyiség, a hős korának tükre s egyben korának átteremője. Mindkét tulajdonságánál fogva elsőrangú helyet követel magának a történelem megértésére irányuló munkában. Művelődéstörténeti milieujének, fejlődése közösségi tényezőinek alapos, mindenoldalú átértése nemhogy elmosná, kisebbitené, hanem még jobban megkülönbözteti, kiemeli az ő sajátos, hősi erejét s az abból származó, egészen egyéni hatásokat. A művelődéstörténelmi összefüggésből önkényesen, inkább esztétikus, mint igazi történelmi felfogással kiszakított nagy személyiség Carlyle-féle ihletett rajza minden költői fenségében is inkább valószínűtlen káprázat, ha végső hatását nézzük; igazi, való erejében csak a tudományosan, azaz művelődéstörténetileg átértett személyiség képes előttünk megjelenni. És, természetesen, csak így, ezzel a való erejével tud ránk hatni, mint nevelő is: máskülönben csak jámbor ámitás s előbb-utóbb keserű kiábrándulás a hatása, mint ezt nem egy ferdén beállított és agyon-tömjenezett, bár valódi és jobb sorsra érdemes történelmi nagyság példája mutatja. — Az elmondottak értelmében egyik legszébb és legszorosabb előadói és nevelői kötelességemnek tekintem már eddig és tekintem ezután a történelmi hőskultusz ápolását. Mégpedig, amennyire csak a jelenben, sajnos, eléggé szűkre szabott lehetőségek megengedik, oly módon, hogy magukhoz a hősi életek legszemélyesebb forrásaihoz, írott avagy íratlan okmányaihoz vezetem el tanítványaimat és az azokba való közvetlen beleélést kedveltetem meg velük.

4. Hogyan alakul végül, ebben az összefüggésben, a harmadik, a legkényesebb, a tudományos követelményekkel látszólag legkevésbé férköző nevelői szempont és irány: az *egyház*, mégpedig *egy bizonyos történelmi egyház* súlyának, értékének, nevelő

hatalmának érvényesítése a tárgyilagos történelmi előadás eszközeivel is?

Itt egy szerencsés lehetőséggel s egy kötelező ténnyel kell számolnunk.

A lehetőség az, hogy theologiai tantervünk a magyar protestáns egyháztörténelem disciplinájának — sőt legújabban már disciplináinak — eléggé tekintélyes külön helyet biztosít előadásaink rendjében, nyilván nemcsak a pusztán tudományos ismeretbővítés, hanem még sokkal inkább a határozott egyházi nevelés érdekében is.

A tény pedig — amilyen ez a lehetőség is felépül — a következő. Mi, lelkipásztor-nevelők, bármily ridegen tárgyilagos és megvesztegethetetlenül tudományos foglalkozást követel tőlünk munkakörünk elméleti oldala s követel maga az Igazságnak ama Lelke, kit Mesterünk ígért nekünk: mégis mi, lelkipásztor-nevelők egészen határozottan egy történelmi egyháznak vagyunk szolgákat nevelő szolgálói. Ennélfogva a mi nevelő munkánknak, végső eredményében, mindig úgy kell alakúlnia, hogy a szolgálatunkat kívánó s avval rendelkező egyház sajátos szükségeinek feleljen meg és ez egyház maradandó, értékes, személyes és társas erőforrásokat rejtő egyéni vonásainak ne az elszíntelenítésére, hanem az erősítésére törekedjék. Ha pedig ezt dogmatizmusnak tekintené bárki, jól van. Nem pirulok miatta, sőt büszke vagyok rá. Mert ilyen értelemben dogmatizmus minden elvi meggyőződés, dogmatizmus az önnön egyéniségünk történelmi alapjainhoz való minden ragaszkodás, és dogmatizmus minden hűséges szolgálata egy történelmi gyökerű, de örök életre hivatott ideálnak.

Csakis abban az egy értelemben tiltakozom a dogmatizmus gyanúja vagy vádja ellen, mintha én a szaktudományommal való egyházi nevelésen az én felnevelő és egy élet hűségével szeretett Anyaszentegyházamnak: a magyar kálvinista egyháznak a többi történelmi ker. életközösség rovására menő kritikátlan dicsőítését érteném. Távol legyen. Meggyőződésem szerint az a szolgálat, amellyel az egyháztörténelem, mint theologiai tantárgy, anyaszentegyházunknak tartozik, egyáltalában nem a hiú történelmi öntetszelgés kifejlesztése, vagy ha már meg van: ápolása, hanem egyes-egyedül a tudományos, tehát megbízható alapon nyugvó *önismeretre és önmegbecsülésre vezérlés lehet.* Következetes művelődéstörténelmi módszerrel meg kell ismernünk sajátos erőinket,

történelmi egyéniségünket — úgyis, mint kálvinistákét, úgyis, mint magyar kálvinistákét — avégből, hogy egészen világosan, megvesztegető, de üres és kopott jelszavaktól mentesen lássuk és tudjuk meg már végre, *minémű lélek vagyon mibennünk*: mik voltunk a múltban szellemi és sajátosan vallásos értékeink szerint; mire vagyunk képesek és kötelesek örökségünk erejében, s mit várhatunk, mit remélhetünk, mit küzdhetünk ki vasléptekkel közelgő jövődönktől. És hogy szemtől-szembe megismerjük a lelket, amely történelmünket mozgatá: merüljünk el nagy magyar vallásos személyiségeink lelkvilágába! Ássuk ki már egyszer őket egypár halálosan megúnt tankönyvbeli adat porából és a saját ihletett lelkünk beszédének világánál, saját munkáinknak alapos ismeretével hozzuk ki végre őket az élet megújító fényére! — Ha ebben a két vonalában munkatervemnek — a magyar kálvinista egyháztörténelem művelődéstörténelmi feldolgozása terén és az irodalomtörténeti forrástanulmányozásban — csak egy-két szerény nyommal tudnám továbbvinni, szaporítani az én előttem jártaknak és járóknak, s köztük ép e tanszéken nagytudományú elődömmnek örök hálára méltó, megbecsülhetetlen s rám végtelenül ösztönzőleg hatott munkásságát és eredményeit: úgy életem és működésem egyik legfőbb célját tartanám elértnek, egyik legszebb álmát megvalósúlnak.

S azt hiszem, *nevelői* feladatomban teljesítését is akkor tetőzhetném be igazán. Hiszen minden vonás, amellyel egyházam múltbeli szellemi képének ismeretét bővítem ki: egyben tanúbizonyság, biztatás, vád avagy ítélet a jelen számára is. Minden hősi magyar és kálvinista élet, amelyet egy óriási feldolgozatlan anyag holt betűiből szellemidéző rajongással és állhatatos szorgalommal sikerül majd feltámasztanom: egyben vonzó példa avagy lesújtó kárhoztatás a mai utódokra nézve is. És én mindebben a hatalmas erőben — a legszemélyesebb tapasztalásom alapján — annyira bízom, hogy tetőled, Nemes Ifjuság, nem kérek, eddig sem kértem egyebet, csak fogékony lelket ez erő befogadására. Ha egyszer e fogékonyssággal nem fukarkodtok, meglássátok, ez az erő magától hódít majd meg benneteket. Meghódít, hogy megszégyenítsen és aztán ellenállhatatlanul ragadjon magával benneteket a munka és a harc gyomfelverte és aszú csontok fedte mezőire: annyi drága meleg magyar vér megtartó és védelmező keresztsége után Tinektek kell most már e mezőket a

„*Lélek és a tűz*“ keresztségével újra termékennyé tennetek! Igen, én bízom ebben a nevelő erőben; bízom áhítatos hittel, amelyet a mind mélyebbre ásó tudományos foglalkozás gyöngíteni nem, csak növelni képes. Mert ez az erő nem más, mint magának az Úr Jézus Krisztusnak megváltó ereje történelemmé váltan; a Jézus ereje, amint nagy szívek és nagy alkotások szakadatlan, egymást ölelő sorain át, mint élő, kötelező hagyomány, mint legszentebb családi örökség eljutott énhozzám, valamint eljutott mindegyikünkhöz s szent komolysággal szólít fel bennünket, hogy egész személyiségünket lefoglaló és fölemésztő munkával vegyünk részt az ő örök életében. *Az egyháztörténelemmel nevelni annyi, mint Jézus által Jézus számára nevelni*: ebbe az egyenletbe tömörítem össze azt az egész programot, melynek legfőbb körvonalait az elmondottakban ismertetni szerencsém volt és amely után tanári székemen Isten kegyelme által igazodni fogok. Legyen áldott e kegyelemnek rólam való örök rendelkezése, amellyel nekem az Ő országának, az ő Fia királyságának építésében ennyi felelőséggel terhes, de ennyi fenséggel is teljes részt juttatott!

Üdvözlő beszéd Révész Imre székfoglaló tanár aához

Főtiszteletű Püspök aától az egyházkerület nevében.

Nagytiszteletű Tanár Úr!

Kedves Fiam!

Az erdélyi református egyházkerület nevében szívesen üdvözöllek tanszéked elfoglalásakor. Jóleső érzéssel látlak itt Téged, nemrég még tanítványomat, és igaz örömmel hallottam székfoglalódból, hogy tanári és nevelői munkakörödben a tudományos kutatás követelményeinek legszigorubb szem előtt tartásával is az anyaszentegyház szolgájának tekinted és akarod tekintetni magad. Ez igazán kötelességed is. Kötelességed annál inkább, mert csak így lehetsz méltó sáfára annak az örökségnek, amelyet nagyatyád nagyemlékű neve és édesatyádnak egyházunk és a történetírás szolgálatában folytatott tisztos munkássága jelent rád nézve. Nagyatyád, a tudomány kiváló harcosa, mondhatni paláttal a vállán végezte be munkás életét, és Te nem lehetsz nagy nevének méltó viselője és örököse, ha Te is nem érzed mindíg a válladon a

próféták és az apostolok palástját, amikor a történelem szent titkait igyekezel föltárni a lábaidhoz ülő ifjuság előtt. Azt kell megmutatnod nekik — és volna-e valaha erre több alkalmad és nagyobb lehetőséged, mint épen ma — hogy a történelem valóban „az élet mestere“: mestere nemcsak abban a hétköznapi értelemben, ahogyan azt a középiskolában megtanulják, hanem abban a legigazabb és legfölségesebb értelemben, hogy az élet és a világ mindenható Urának hatalmas kormányzásáról, szent lábnymairól, csodálatos dolgairól lebbenti föl a leplet a hívő szív és az alázatos elme előtt. Ma történelmi idöket élünk, amelyek egyént és közt egyaránt súlyosan megpróbálnak — Téged is megpróbáltak, — de egyént és közt egyaránt fölmagasztalhatnak, hogyha meg tudják érteni, meg tudják magyarázni és föl tudják használni a bennük s egyházunk és nemzetünk egész történelmében ott rejlő nagy, megrendítö isteni tanításokat! Ezeknek a tanításoknak légy buzgó, hű és fáradhatatlan hirdetője Te is, és akkor munkádon, amint azt szívből kívánom, a kegyelem Istenének áldása lesz.

Az igazgató üdvözlete Révész Imréhez az Elöljáróság és Tanárikar nevében.

Kedves barátom!

Őszinte örömmel üdvözöllek Elöljáróságunk és Tanári karunk nevében a mai napon, melyen hivatalos székfoglalóval foglaltad el azt a tanszéket, amelyet már három éve, részben mint helyettes, részben mint rendes tanár annyi buzgalommal és készültséggel, és oly sok reményre jogositólag betöltesz. Örömmel, mert eddigi működésed teljes bizonyosságot ad nekünk afelöl, hogy te a mi hozzád fűzött reményeinket valóra váltod. Ezek a remények pedig nem kis mértékűek. Mert te itt, a mi szemeink előtt nőttél fel, és mi amily örömmel szemléltük odaadó és rendszeres munkásságodat, igazán tanulmányozó diákpályádat, oly mértékben emelkedtek hozzád fűződö reményeink. És amit örömmel figyeltünk meg tanuló haladásodban, majd eddigi tanári működésedben, annak most még nagyobb örömmel hallottuk itt székfoglaló beszédedben programmszerű összefoglalását. Nagy, összefoglaló gondolatokat látni meg a történelem zürzavaros, apró eseményeiben; felséges,

irányító eszmények uralmát mutatni ki a történelem folyásában, ezek szolgálatára hívni el és lelkesíteni az ifjúságot: valóban, ez tanárhoz méltó hivatás. Te ezzel egészen jól egészíted ki a mi Tanárikarunkat. Mert köztudomású, nincs is miért letagadni, hogy nincs még egy másik olyan tanári kar, amelyiknek tagjai annyi-féle és oly igen eltérő irányuak volnának, mint a mienkéi. Mi, ahányan vagyunk, annyi irányt képviselünk. De alig hiszem, hogy volna még egy tanári kar, amelyikben nagyobb és igazabb benső összhang volna, mint a mienkben. Működésünket bírálhatja mindenki úgy, ahogyan akarja, de annyit dicsekedés nélkül mondhatunk, hogy az igazság elfogulatlan keresésében, a meggyőződés őszinteségében és az őszinte meggyőzések tiszteletben tartásában jó példát adunk a gondjainkra bízott ifjúságnak. Mi valósággal jóleső gyakorlati tapasztalatot tettünk arról, hogy a legellentetesebb igazságok is egy magasabb hármóniába olvadnak össze, ha azok valóban őszinte keresés eredményei és őszinte meggyőződés vallástételei. Még jólesőbb, valóban dicsekedő tapasztalatot tettünk pedig arról, hogy annak a szellemnek, ami bennünket összeköt, az ifjúságra is valóban nevelő hatása van. Dicsekedéssel mutathatunk rá ifjú tudósaink egész díszes sorára, akik nemcsak képzett emberek, hanem valósággal mind önálló, jellegzetes egyéniségek. Ezek között te vagy egyik legkedvesebb, szívünk szerint való tanítványunk, akit immár a kollegiálitás kötelékei is hozzánk fűznek, és akit mi a barátság kötelékeivel fűzünk magunkhoz. Adjon az Isten neked továbbra is erőt és áldást, hogy szép álmaidat, melyeket ez iskola padjain szőttél mint tanuló, ennek katedróján valóra válthasd mint professor.

I.

Az intézet állapota.

A. Szellemi állapot.

a.) Hatóságok, tanárok, tanítók.

1. A fakultás az erdélyi református egyházkerület által tartatván fenn s annak tulajdonát képezvén, mint ilyen, annak legfőbb kormányzata és felügyelete alatt áll.

A főfelügyelet a fakultás törvényei értelmében a püspökre, illetőleg az ő helyettesére, a közvetlen kormányzás az egyházkerületi közgyűlés által választott Elöljáróságra és a tanári karra van bízva.

Az 1908. évi apr. 7—9-iki egyhker. közgyűlés 37. jkvi. sz. határozatával szervezett és az 1912. november 9—11. egyházkerületi közgyűlés 38. jkvi. sz. határozatával az 1913—17-iki ciklusra megválasztott, és az 1915. március 17-iki egyhker. közgyűlés által újból kiegészített előljáróságot alkotják tehát Az egyházker. Püspöke. Főgondnok, az előlj. elnöke: dr. *Gidófalvy* István kir. közjegyző. Gondnok, alelnök: dr. *Kolosváry* Bálint egyet. ny. r. tanár. Világi tagok: *Sámi* László kir. főügyész; dr. *Schilling* Lajos egyet. ny. r. tanár; dr. *Erdélyi* Pál egyet. könyvtárigazgató. Egyházi tagok: *Barabás* Samu esperes; *Sófalvi* Károly esperes; *Vásárhelyi* Boldizsár esperes; *Tóthfalusi* József egyházmegyei jegyző; *Kádár* Géza lelkész. Tanártagjai: dr. *Kecskeméthy* István igazgató; *Nagy* Károly; dr. *Ravasz* László gazdasági felügyelő; dr. *Bartók* György előljárósági jegyző; dr. *Révész* Imre internatusi és konviktusi felügyelő, ny. r. tanárok. A tisztikar mandátuma az idén lejárván, az 1916/17—1919/20 évi ciklusra az 1916. évi márc. 1-iki előljárósági ülésen megújított és igazgatótanácsilag helybenhagyatott a következőképen: igazgató dr. *Kecskeméthy*

István ; gazdasági felügyelő dr. Ravasz László ; előljárósági jegyző és könyvtárnok dr. Bartók György ; internátus-konviktusi felügyelő dr. Révész Imre.

2. A szervezett tanszékek száma öt : ó-szövetségi tudományok, új-szövetségi tudományok, egyháztörténet- és jogi, systematika theologiai és gyakorlati theologiai. A filozófiai-paedagogiai tanszék nincs szervezve, hanem e tárgyakat a theologusok a helybeli egyetemen hallgatják és ott kötelesek belőlük kollokválni. A tanszékek javadalmának kérdését az 1913. évi őszi ker. közgyűlés rendezte, és pedig úgy, hogy a zsinati törvények megfelelő szakaszát végrehajtva a tanárok illetményeit az állami jogakadémiai tanárok fizetési fokozatainak megfelelőleg állapította meg, s egyzersmind a családi pótlékot is biztosította számukra az állami kulcs szerint.

3. A rendes tanárok száma öt, óraszámuk heti 8 óra. Mindegyik tanár javadalma a megfelelő szolgálati idejű állami jogakadémiai tanáréval egyenlő.

4. Helyettesítés e tanévben a ny. r. tanárok között nem történt. Nagy Károly aa ugyan ez év folyamán néha akadályozva volt a tanításban hivatalos elfoglaltsága miatt, de azért e tekintetben külön intézkedésre nem volt szükség, mert az akadályoztatás egyszer kollokviumok idejére esett, amikor összevonás által lehetett a mulasztott időt pótolni ; máskor meg csak rövid ideig tartott.

5. Már az intézet megalapításakor tervbe vett, de még eddig nem rendszeresített két docensi állást e tanév folyamán is dr. Imre Lajos és dr. Makkai Sándor töltötte be. Előbbi gyakorlati poimenikai, utóbbi gyakorlati katechetikai tárgyú előadásokat tartott heti 2 óra számmal. Számukra előljáróságunk a mélt. igazgatótanácstól ez évre is 500—500 korona tiszteletdíj engedélyeztetését kérte.

6. A zene- és ének tanítást Saja Antal ének-zenetanító 1915. évi októberben történt hadbavonulása után 1916. febr.-ig Kovács Albert koll. tanító, az ő hadbavonulása után pedig Imre Zsigmond belvárosi kántor látta el. Ének-zenetanítónk javadalma évi 1000 K a theologia részéről, amit hadbavonulása idejére is folyósítottunk neki, ezen kívül fizettünk helyettesítőinek havi 40 K tiszteletdíjat. Heti két órán egyházi éneket, 5 órán zenét tanítottak.

A modern nyelvek közül a német tanítására előljáróságunk a jelen iskolai évben is *Nagy Károly*, dr. *Bartók György* és

dr. *Révész Imre* theol. tanár aait kérte fel; a francia és angol nyelv tanulására vállalkozó ifjaknak pedig, ha sikert tudnak felmutatni, az intézeten kívüli tanulásra anyagi segílyt helyezett kilátásba llyenek azonban nem voltak.

b. Tanulók.

1. Az 1915—16. tanév egész folyamán felvétetett összesen 25 theologus (30-al kevesebb, mint tavaly.) A nagy különbség onnan ered, hogy a tavalyi 55 számban 13 hadbavonult is befoglaltatik, mig az idei 25-ben nem, a tényleges különbség tehát 17; amit a theologusok számának már többször felpanaszolt apadó irányzatán kívül az indokol, hogy a tavalyi IV-ed év nagyon népes volt, az idei I. éven pedig, mivel a besorozottakat nem bocsátották ki, csak hárman voltak.

Beiratkozott az I. félévben: I. évre 3; II. évre 8; III. évre 6; IV. évre 8 összesen 25; II. félévben beiratkozott: I. évre 6, (az új három a II. évről tétetett vissza): a II. évre 5 (a hiányzó 3 az I. évre vettetett vissza); a III. évre 6; a IV. évre 8; összesen 25. Ehez járúl 1 ismétlő, aki katonai szolgálatából elbocsátatván, absolutoriumának megszerzése végett utólag iratkozott be a IV-ed évre. Itt nincsenek beszámítva azok, akik jelenleg a harc-éren küzdenek vagy hadifogságban vannak, és így be nem iratkozhattak, de nyilván tartattak, ezeknek száma 9.

Kimaradt a tanév végén az I. évről (az oda a II. évről visszavetett 3 közül) 2; a tanévet intézetünkben végezte tehát 23 theologus, az ismétlőn kívül.

[Internátusunkban beiratkozott: Tanárjelölt 13, joghallgató 3, orvostanhallgató 4. Tanév folyamán kimaradt hadbavonulás miatt tanárjeiölt 5, orvostanhallgató 2, egyéb okból tanárjelölt 2.]

2. A theologusok minőségét a megelőző évi általános osztályzatuk (I. éveseknél érettségi bizonyítvány), szülőik foglalkozása, nyelvtudásuk és magaviseletük alapján, a következő táblázatok mutatják

Mult isk. évi általános osztályzatok alapján.

Évfolyam	I. év	II. év	III. év	IV. év	I-IV. év
Beiratkozott	3	8	6	8	25
Jeles ---	1	—	1	—	2
Jó ---	—	2	2	3	7
Elégséges	1	1	3	3	8
Elégtelen (ill. jav. érettségis)	1	—	—	1	2
Elégtelen 2 tárgyból ---	—	—	—	—	—
Elégtelen több tárgyból ---	—	—	—	—	—
Nem kollokvált 1 tárgyból ---	—	1	—	—	1
Nem kollokvált 2 tárgyból ---	—	1	—	—	1
Nem kollokvált több tárgyból	—	1	—	1	2
Nem kollokvált minden tárgyból	—	2	—	—	2
	3	8	6	8	25

Szülei foglalkozása szerint	I.	II.	III.	IV.	Összesen
	é v e s e k				
Lelkész	—	2	—	1	3
Tanár	—	—	—	—	—
Tanító	—	3	3	2	8
Földmivelő	—	—	1	3	4
Tisztviselő	1	3	1	—	5
Kereskedő ---	—	—	—	1	1
Iparos	1	—	—	1	2
Alkalmazott	1	—	—	—	1
Magánzó ---	—	—	1	—	1
	3	8	6	8	25

A) Theologiai tanfolyam	Nyelvismeret				Összesen
	csak magyarul beszél	magyarul és németül beszél	magyarul és oláhul beszél	magyar német és egyéb nyelven beszél	
I. évfolyam	2	1	—	—	3
II. évfolyam	7	—	—	1	8
III. évfolyam ---	6	—	—	—	6
IV. évfolyam	7	—	1	—	8
	22	1	1	1	25

Magaviseletük általában kifogástalan volt.

A) A theologiai tanfolyamon	Egyházkerületek szerint						Összesen
	erdélyi	duna- melléki	dunán- túli	tiszán- innyi	tiszán- túli	Rómániai misszióból	
I. évfolyamban	2	—	—	1	—	—	3
II. évfolyamban	7	—	—	1	—	—	8
III. évfolyamban	6	—	—	—	—	—	6
IV. évfolyamban	8	—	—	—	—	—	8
Összesen	23	—	—	2	—	—	25

c. Tan- és nevelőeszközök.

1. Intézetünk az internátussal és tanári lakásokkal együtt egy 1895-ben a használatnak átadott kétemeletes modern épület; tantermei tágasak, szellősek, világosak, jó karban tartottak, fedett folyosókkal és tágas előszobákkal. Berendezésük az igényeknek minden tekintetben megfelelő.

2. Internátusunk cellarendszerű; vannak 2—6 ágyas szobáink, de a legtöbb négyágyas. Egyik oldalon a szobák hosszú és tágas zárt és fűtött folyosóra nyílnak, a másikon ezenkívül még némely szobáknak előszobájuk is van. A mosdók külön mosdószobákban vannak és teljesen modern berendezésűek. Fokozatos átalakításuk a tavaly nyert befejezést. A fűtés központi, alacsony nyomású gőzfűtés. Az elmúlt években e tekintetben észlelt hiányokon is segítettünk, úgy, hogy az idén a fűtés ellen nem, hanem csak a rendkívüli széndrágaság ellen volt panasz. A szükséges mellékhelyiségek felszerelése is a modern hygieniának megfelelőek most már; ezeket is fokozatosan átalakítottuk. A szobák berendezése egyszerű és csak a nélkülözhetetlen dolgokra szorítkozik. Minden ifjunak egy vaságy, egy íróasztal, egy szék, egy közös könyvespolc és a szükséges szekrények. Az ágyak vassodrony-ágybetéttel vannak felszerelve, de az összes ágyneműt — az ágytakaró kivételével, amit az intézet ad — az ifjaknak kell magukkal hozni és pedig egy 185 cm. hosszú, 78 cm. széles, 3 részből álló levarrt

matrácot, 1 vagy 2 vánkost, 1 paplant, legalább 2—2 húzattal, illetőleg lepedővel. Ezek és a tisztaságra tartozó másfajta felszerelés nélkül a beköltözést nem engedjük meg. Az udvart tágas és csinos park egészíti ki, melyet a kis Szamos szegélyez.

3. Külön nevelő személyzet beállítására vonatkozó és egyházi felsőségünk részéről is a legjobb akarattal támogatott törekvéseink még mindig nem juthattak sikerre. E tekintetben érzett hiányainkon úgy az egyes tanárok, mint a tanulmányi és fegyelmi felügyelettel (T. Rt. szab. 46. §.) megbízott igazgató, valamint az internátus-konviktus felügyelő tanár, akinek vállalira szabályzataink (57. §. 2.) a nevelés feladatát főképen helyezték, minden tőlük telhető módon igyekeznek segíteni de a hozzá értőnek nem kell magyaráznunk, hogy mind ez nem elég. Igaz, hogy mi is így nőttünk fel, sőt még ígybben, „szabadon tenyészve“; de ne is szóljunk erről többet. Az internátus, ha nem mintaszerűleg berendezett nevelő intézet, ahol az ifjak otthoniasan, ugyan, de egy tisztán az ő nevelésöknek élő és családjával együtt folyton köztük forgolódo „lelki atya“ fenkölt szellemi hatásai alatt élnek: akkor bizony, a mennyi haszna, annyi kára van.

4. Konviktusunk pincehelyiségben van ugyan, de szép száraz és világos. Csak az volna még kívánatos, hogy csinosan kifestessék és a hozzá vezető folyosók, előterek és lépcsők is egy kissé kicsinosíttassanak. A csín és tisztaság nagy nevelő erővel bír. Különben minden szükséges felszerelési tárgyunk megvan és jó állapotban van. A főzést a rendkívüli drágaság miatt az év folyamán házi kezelésbe kellett vennünk és az közvetlen az intern. konviktus felügyelő tanár felügyelete alatt állt.

5. Más nevelő eszközök: akadémiai istentiszteletek, iskolai ünnepélyek, felolvasások, ifj. egyesület, theol. kör.

6. *Könyvtárunk állaga* az 1915. év elején 14,163 mű 21,522 kötetben, az évi gyarapodás: 372 mű 387 kötetben a könyvtár állaga az 1915. dec. hó 31-én 14,535 mű 21,909 kötetben

B. Anyagi állapot.

a) Tanintézet.

1. Theologiai fakultásunk vagyona áll

a) Két házból (egyik az intézet épülete) értéke 545.000 K, (fennálló teher rajta 306.162 K annuitásos kölcsön, lejár 1945-ben).

- b) 21 hold földből (kert, kaszáló, szántó) értéke 4000 K.
 c) 421850 K takarékbetétből, elhelyezve az Erdélyi ref. egyházkerületnél és kolozsvári pénzüzeteknél, utóbbiaknál 46000 K.
 d) Járadékokból: kerületi hozzájárulás 19000 K, intézeti és internátusi államsegély 24562; Gecse—Baldácsy alapokból 5000 K, Bethlen-kollegiumtól 3336 K, összesen 51898 K.
 e) Értékpapirokból, még pedig 97500 K hadikölcsön kötvényből, vételár erejéig lombardirozva és 8000 K jelzálogkötvényből, 5% kamatozással.

2. E vagyon gyümölcsözik:

a) Az ingatlanok (ház, földek) bérbeadás útján, összesen 26320 K, tanári lakások béregyenértékét beszámítva 32080 K, ami az alaptőkének 5·8% nyers jövedelme.

b) A betétek 5% tiszta jövedelmet hajtanak.

A vagyont az intézet Előljárósága kezeli a gazdasági felügyelő tanár útján.

3. Tandíj jelenleg theol. fakultásunkon nem szedetik, mert minden rendes hallgató a tandíjmentesség kedvezményében részesül.

4. Költségvetésének főbb tételei: *A. Szükséglet*: Személyi kiadások: 42590 K, ösztön- és pályadíjak 12,252 K. fűtés, világítás, karbantartás 18284 K, rovatok (adó, nyugdíj-járulék, városi és egyházi rovatok 11262 K, adósságtörlesztés 26060 K. *B. Fedezet*: Kamatjövedelem: 27630 K. Bérjövedelem 26320 K. Segélyek, járandóságok 51898. Díjak, térítmények (internátus-konviktus részéről) 4600 K. Összesen 110448 K szükséglet és fedezet.

5. Múlt évhez képest jelentősebb változás nincs.

b) Internátus.

Internátusunknak, mint ilyennek, vagyona nincs. Internátusi díj egy évre fejenként 40 korona, a villanyvilágításért fizetett külön díj 10 korona.

Internátusi életünk e második háborús isk. év folyamán is zavartalanul folyt le. A bentlakó főisk. hallgatók száma még akkor, mikor a legnagyobb volt (46), sem ütötte meg a félszázat: ismételt sorozások és behívások s más személyi változások következtében pedig az év végére 33-ra szállott alá. Ez az elejétől végig csekély szám tette lehetővé azt, hogy a helybeli áll. tanítóképző-intézet igazgatójának kérésére elhelyezhettünk internátusunkban, 1, később 2 szintén bentlakó nevelő (végzett tanítójelölt) felügye-

lete alatt havonként váltakozó számú, átlag 40 tanítónövendéket is. Ezek a növendékek külön egyezségben megállapított *havi* internátusi (12 kor.) és konviktusi (43 kor.) díjat fizettek, az intézet fegyelmi rendjének minden tekintetben alá voltak vetve s viselkedésük ellen nem is merült föl semmiféle kifogás. Bentlakásuk és -étkezésük azonban 1915. szept. 4-ikétől csak 1916. márc. 1-ig tartott, amikor is az élelmiszerek állandó és féktelen drágulása következtében Elöljáróságunk, előre fenntartott jogánál fogva, konviktusi díjaikat havonként és fejenként 15 koronával volt kénytelen emelni — ezt az áremelést pedig ők nem bírván el, internátusunk és konviktusunk kötelékéből kiléptek. A két nevelő azonban — a fölemelt díjfizetéssel — e kötelékben továbbra is megmaradt és ugyancsak nálunk keresett és kapott szállást és ellátást igazgatójuk ajánlatára (12 kor. internátusi és 60 kor. konviktusi havidíjért) az isk. év végén 4 olyan tanítónövendék is, aki a harctérről jött haza képesítését egy rendkívüli egyhónapos tanfolyam elvégzése alapján megszerezni. Ezenkívül a világi hatóság is igénybe vette internátusunkat a tavaly (1915.) nyáron a honvéd önkéntes iskola elhelyezésére; az idén pedig (1916.) a menekült bukovinai vasutasok elszállásolására. — Az internátusi rend és fegyelem fenntartása érdekében a felügyelőtanár többször volt kénytelen egyes, a közösségi élet követelményei iránt kevesebb érzékkel bíró főisk. ifjakkal szemben nagyon komolyan fellépni: de állandóbban ez esetek egyike sem kavarta fel internátusunk békességét.

c) Konviktus.

A konviktusi étkezés szept. 4-ikén kezdődött meg és folyt zavartalanul az isk. év. bezárásáig. Konviktusunk üzeme — a Veress Antalné urasszonnyal a múlt isk. év végén megkötött szerződés alapján — az eddigi bérleti (vállalkozói) rendszer alapján kezdődött meg. Azonban a felügyelőtanár már az üzem első hónapjának végén meggyőződött róla, hogy a szerződésileg megszabott napi egységár (1:40 K) ellenében, a pillanatra sem szünetelt áremelkedés közepette, a bérlő még az országos hustalan napok szigorú megtartása s a hustalan vacsorák engedélyezése mellett is teljesen képtelen a szerződésben megkövetelt jó minőségű és elegendő mennyiségű ételek szolgáltatására. Az viszont előrelátható volt,

hogy ezen a bajon a tavalyihoz hasonló módon, az egységár ad hoc emelésével legfeljebb csak átmenetileg lehet segíteni a dolog vége előbb-utóbb vagy az ifjuság jogos igényeinek kielégítetlenül maradása lesz, vagy pedig a bérlő teljesítőképtelenségének beállása, ami pedig — a jogi eljárás előrelátható eredménytelenségéről nem is szólva — minden valószínűség szerint a konviktus felosztatásának kénytelenségét, ezt a mind paedagogiai, mint tanulmányi szempontból nagy veszedelmet vonja maga után, mert más vállalkozót nekünk megfelelő feltételek mellett már a dolgok akkori állásában sem igen tudunk volna találni. E kényszerítő körülmények megfontolása bírta arra Előljáráóságunkat, hogy a felügyelőtanár és a tanári kar javaslata alapján 1915. nov. 1-étől kezdődőleg konviktusunk üzemét a most már egyedül lehetséges *házi kezelésbe* vegye át. Az átmenet, a kellő előkészületek után minden zökkenő nélkül sikerült, annál is inkább, mert az eddigi vállalkozó a házi kezelés üzemi részének vezetésére szervezett gazdaszonyi tisztet maga vállalta el s azt az isk. év végéig teljes elismerést érdemlő, lelkiismeretes szorgalommal és kötelességtudással töltötte be. Egyedül ily módon lehetett biztosítanunk az intézetünkben folyó tanulmányi és nevelési munka folytonosságát: azonban azt már most, a számadó könyvek végleges lezáratása előtti világosan lehet látni, hogy ez az önmagában véve örvendetes tény nagy anyagi áldozattal, konviktusi tőkénk súlyos megcsappanásával járt. Az élelmezési és üzemköltségeknek *egy emberre* eső napi átlag-egysége már az első félév végén 1·60 koronára rugott, a második félév vége felé pedig a 2·— korona körül járt: amivel elég szembeállítanunk csupán azt a tényt, hogy bennétkező theologusok évi 300 koronát, egyéb főisk. hallgatók pedig (amennyiben nem állami ingyenesek) mindössze 360, illetőleg (a dec. 1-től számító díjfelemelés következtében) 500 koronát fizettek! A tetemes ráfizetés tehát már ebből is nyilvánvaló és önmagában indokolja azt a szomorú eredményt, hogy konviktusi tőkénk állaga — ismételt hozzányúlások következtében — az idén 27715·80 K-ra, a tavalyihoz képest tehát kb. 4240 koronával apadt. (Mellette még 5 drb. Közhasznú Takarékpénztári részvény). A jobb időkben való tőkegyűjtés bölcs és szükséges voltát egyes, újra meg újra felhangzó meggondolatlan szóbeszédekkel szemben — mi sem igazolja visszamenőleg jobban, mint ez a tény! Azonban az megint bizonyos, hogy tőkénknek lassú felélése

még a jelenleg uralkodó világfeszültség hatása alatt sem lehet megnyugtató módja konviktusunk fenntartásának. Előljáráóságunk nyíltan fel is tárta ezt a helyzetet főhatóságunk előtt s rámutatott arra, hogy a segítség legközvetlenebbnek látszó módja, a díjak további emelése egymagában még nem biztosíthatja konviktusunk életképességét; különösen nem célravezető pedig theologusainkat illetőleg, akik 90%-ának köztudomású anyagi nehézségeit e rendkívüli időkben inkább apasztani kell, mintsem növelni. E felelősséggel teljes anyagi helyzetben, a szerteágazó élelmiszeruzsora hatásaival folytatott mindennapos küzdelmek között is sikerült közéletelmezésünket mindvégig olyan szinten tartani, hogy ellene komoly és lényegbevágó kifogás sem a mennyiség, sem a minőség tekintetében nem merült föl, sem az intézeti orvos úr, sem az ifjúság részéről (bár utóbbinak egyes tagjai, főkép *túlfejtett* igényeiknél és izlésüknél fogva, legnagyobb nyomorúságaink idején sem igen voltak hajlandók levonni minden következményt a házi helyzet kényszerűségeiből). A felügyelet minden irányban a kellő szigorral kezeltetett; az iroda és könyvvezetés gondját, melyet a házi kezelésre való átmenetel legalább is megháromszorozott, a felügyelőtanárral Pósta István III. é. theologus és Veress Irén urhölgy (gazdasszonyunk leánya) osztották meg, buzgón és híven; előbbi amellet a gazdasági tevékenységben (beszerzések stb.), utóbbi pedig a főzésben is fáradhatatlanul és ügyesen segédkezett.

Itt említsük meg végül, hogy a házi kezeléshez szükséges beszerzések egy részének könnyebb s talán jutányosabb lebonyolítására Fakultásunk nevében az igazgató és az int.-konv. felügyelőtanár a Ref. Szemle 1915. okt. 22-iki számában „gazdálkodó lelkipásztor atyánkfiaihoz és világi hiveinkhez“ szóló kérelmet tett közzé, melyben konviktusunk nehéz helyzetének föltárásával egyben, részint a helybelinél jutányosabb bevásárlási alkalmak keresését és közvetítését kérték, részint pedig természetbeli adakozásra szólítottak fel. E nagyon megindokolt kérésünkre, sajnos, aránytalanul csekély visszhang támadt — amit csak részben magyaráz az a körülmény, hogy a felhívás közzététele, legalább némely beszerzési tárgyakra nézve, kissé elkésve történt. Annál szívesebb köszönet illesse azonban Előljáráóságunk és ifjúságunk részéről mindama keveseket, akik konviktusunk nehéz helyzetét megértve, örömezt siettek a segítségére ügybuzgalmukkal és áldozatkészségükkel. Ilyenek voltak (időrendi felsorolásban) Ferencz József

felsőszentmihályi és Szabó Miklós választói ref. lelkipásztor aai, akik előnyös üzletek önzetlen közvetítésével köteleztek bennünket igaz hállára; ilyenek továbbá a kegyes adakozók, mint: Kilyén Sándorné tiszteletes urasszony (2 db. jó zsák), Istók Sándor pusztakamarási ref. lelkipásztor aa (3 véka paszuly, melynek értéke, 33 K 60 fill., adományozó rendelkezése értelmében a Theologus-Körnek fizettetett ki); ismeretlenül maradni akaró ifjú lelkipásztor (1 zsák burgonya, 1 zsák buzaliszt); Dézsi Dezső úr, felsőszentmihályi lakos (3 kor. értékű karfiol), Mátyás Ernő székelyföldvári ref. lelkipásztor aa (1 zsák tengeri); ismeretlenül maradni akaró theologus ifjú (20 db. tojás), Káli Dénes lőrinczrévei ref. lelkipásztor aa (2 zsák burgonya, 20 lit. paszuly, 50 kg. hagyma) és Szánthó Károlyné urasszony, Lőrinczréve (5 zsák burgonya) — akiknek, a régi magyar áldással, ezerannyit kívánunk. Biztat a reménység, hogy jövőre megkettőződik a lelkipásztor urak s a tehetősebb szülők és más világiak jótévé érdeklődése konviktusunk iránt. — Hálával jegyeztessenek föl ezenkívül dr. László Ferenc sepsiszentgyörgyi, Deák István helybeli ref. és Kovács Kálmán helybeli unit. kollégiumi tanár, konviktus-felügyelő urak s az általuk képviselt intézetek nevei is: a házi kezelés megindításakor az e téren tapasztalatokkal még akkor nem rendelkező felügyelőtanárnak nemcsak szives és értékes szó- vagy írásbeli tanácsokkal szolgáltak, hanem szakértő útmutatásaikkal az ügykezelésbe is bevezették őt, sőt a sepsiszentgyörgyi kollégium igazi testvéri bőkezűséggel még fölösleges nyomtatványkészletéből is juttatott konviktusi irodánkunk, melynek a házi kezeléshez szükséges úrlapokból egyelőre nem volt készlete. Az ő segítségük is jelentéke-nyen megkönnyítette a felügyelő-tanár megsokasodott munkáját.

d) Tanári nyugdíjügy.

1. Tanáraink ez idő szerint az erdélyi ref. egyházkerület központi tisztviselői számára alkotott nyugdíjintézetnek kötelezett tagjai; de a f. é. tavaszi egyh. ker. közgyűlés kimondotta, hogy visszamenőleg belépteti a theológiát az orsz. tanári nyugdíjintézetbe; a visszamenőleg megkívántató befizetéseket tanárai helyett az ő eddig befizetett járulékaikból fedezvén. A bejelentés már megtörtént, és a felvételt a v. és k. o. miniszterium már ki is mondta, de a visszamenőleg fizetendő járulékok összegére vonat-

kozó számítások még nem fejeződtek be. 1916. évi ápr. 13-án Greszler Jenő min. titkár és Huszka János min. számtiszt urak a helyszinén közvetlen tárgyalás útján szereztek be a felvétel befejezéséhez és e számítások megtételéhez még megkívántatott adatokat.

2. E nyugdíjintézet központi kezelés alatt áll.

3. Tanárok hozzájárulása 30% belépési járulék, 3,75% előlépési járulék, 3,75% évi hozzájárulás. A tanulók részéről évi 6 K. E díjakból az államosítási eljárás folyamatba helyezése óta esedékes rész a központba be nem fizettetett. A tanulók részéről fizetendő díj a jövő isk. évtől kezdve évi 20 K-ra emeltetett fel.

4. Ezenkívül a lelkészsképesítő vizsgadíjakból fejenként 10 K.

e) Tanári tanulmányi-alapra

fordítatik a lelkészsképesítő vizsgadíjakból 10 K fejenként; a rendkívüli theol. alapvizsgái díj teljesen, azaz fejenként 25 K; és a pótkolloquiumi díjak, tárgyanként és fejenként 10 K. Jelenlegi állása 2986 K.

f) Tanulói ösztöndíjak.

1. A *theologus iffjakkak* kétféle ösztöndíj áll szolgálatára, ú. m. a) 15, egyenként *kétszáz* és egy *180* koronás — félévenkénti részletekben utólagosan kifizetendő — ösztöndíj a nagyenyedi Bethlen-kollégiumtól járó fejedelmi alapítványból, b) 20, egyenként *száz* koronás ösztöndíj az egyházkerület által a Gecse—Baldácsy-alap számadási felesleg terhére engedélyezve.

Külföldi stipendium-alap 1361 K 20 f.

Ezenkívül külföldi stipendiumra fordítatik évenként a conceptusok jövedelme, évenként átlag 300 korona.

Zwingli-alap évvégi állaga 669 K 94 f.

Pályadíjak alapjai:

Szász Domokos-alap	10000 K	400 K
Nagy Péter-alap	2000 K	80 K
Bethlen-kollégium kezelésében különböző alapok		
(1897.) egyházker. jkv. 25. sz.		160 K
Molnár Albert-alap	1000 K	40 K
Bartók György-alap	500 K	20 K

négy évenként adatik ki.

2. A Bethlen-stipendium régi fejedelmi alapítvány, melynek célja volt 32 enyedi theologus teljes ellátását fedezni; most, mint

a Gecse—Baldácsy stipendiumnak is, annyi theologusnak, amennyinek jut, évi ellátását részben, bizony a kisebbik részben fedezni. A többiek célja nevükben nyer kifejezést.

3. A Bethlen-stipendiumot a nagyenyedi Bethlen-kollégium előljárósága kezeli és az itéli oda a kolozsvári theol. fakultás előljáróságának ajánlata alapján az érdemeseknek. A Gecse-alap jövedelméből évi 3000, a Baldácsy-alapból évi 2000 koronát bocsát az igazgatótanács félévi részletekben intézetünk közszükségleteire, ebből 2000 korona, a számadási felesleg erejéig, stipendiumokra fordítható. A Zwingli-alapot az igazgatótanács kezeli, a többit intézetünk.

4. Az egyes alapok egyenkénti jövedelme az előző pontban van kimutatva, az egész összeg, mely ösztöndíjakra, pályadíjakra és jutalmakra fordítható, a külföldi stipendium-alap jövedelmét és a szintén külföldi tanulmányozásra szolgáló konceptus jövedelmet nem számítva, összesen 5953 K.

5. Legációk minimuma 50 K, maximuma 150, átlag 80 K, egy évre összesen évfolyamonként 20 theologust számítva 16000 K, átlag 240 K jut. Ez csak hozzávetőleges számítás, mert megfelelő biztos alapunk pontos számítás eszközzésére hiányzik.

g) Ifjúsági segélyegylet

intézetünkben nincs; de a Theologus Kör annak munkakörét is betölti, sőt működésének ez a főtere. Vagyona jelenleg 7125·65 K, melyből a Kilyén-alap 402·80 K takaréketében és 200 K hadikölcsön-kötvényben külön kezeltetik, van továbbá 1140·54 K takaréketében, a többi kölcsönökben, hátrálékokban és raktáron levő jegyzetekben van. A kör maga kezeli vagyonát a felügyelő tanár ellenőrzése alatt. Jövedelme a tagok évi 2 K díjából, tőkéje kamataiból és adományokból áll. Tiszteletes Kilyén Sándor aa az ő alapítványát évenként 50 K adománnyal szokta gyarapítani. A kör tagjainak a leghasznosabb szolgáltatást tankönyvek beszerzése és jegyzetek kiadása által teszi, melyeknek árát egy évre előlegezi. Ezenkívül kölcsönöket ad, legtöbbszörre úti költségekre (legáció előtt), összesen azonban legfeljebb 800 K erejéig.

h) Más papképzésre szolgáló alapok.

Az egyházkerületben, hogy minő *más papképzésre szolgáló alapok* vannak, *amelyek jelenleg más célokat szolgálnak?* — e kérdés egyházkerületünkben alapos tanulmányokon nyugvó tisztá-

zásra vár. A múlt század közepéig kerületünknek négy papképző intézete volt: 1. a nagyenyedi Bethlen-kollegiummal, 2. a kolozsvári collegiummal, 3. a marosvásárhelyi (gyulafehérvári—sáropataki) collegiummal és 4. a székelyudvarhelyi collegiummal kapcsolatban. Azóta ezek az intézetek mind visszafejlődtek gimnáziumokká, de az alapvagyon, alapítványok, hagyományok jogi természete tisztázva nincs. Hogy a régen papképzésre fordított alapok jövedelmei nem erre a célra szolgálnak: kétségtelen.

A theologusok számára szolgáló ösztöndíjak, segélyek, alumneumok ép ily tisztázatlan állapotban vannak. Ezekre vonatkozólag az Igazgatótanács 5924—1905. sz. „hivatalos kiadvány“-ában megjelent „Az erdélyi ev. ref. egyházkerület okmánytárában őrzött Végrendeletek és Alapítvány-levelek kivonata“ c. füzet alapján a következőket állapíthatjuk meg:

A nevezett munkában említetik:

1. 3. lap VII. 7. alatt Losonczy br. Bánffy Farkas 1000 frtos hagyománya (1789) „azoknak, akik a kolozsvári kollégiumban zsidónyelv és theologiai praesességet viselnek. Ha pedig a kolozsvári kollégium tanításmódja változnék, akkor ez a superintendens és theologiai professor kinevezése szerint két theologus diáknak adandó“

2. 4. lap VIII. 3—4. alatt Bánffy Klára: Bethlen Ádámné (1762) a nagyenyedi és kolozsvári kollégiumoknak 1000—1000 frtot hagy „oly rendeléssel, hogy mindkettőnek kamatai esztendőnként az akadémiákra menendő és magukat belső hivatalra kötelezett jöreménységű ifjaknak adassék“.

3. 6. lap XV. 8. alatt Bánffy Kata özv. br. Wesselényi Istvánné (1734) „az akadémikus diákoknak, minden kollégiumból valóknak 7000 frtot hagy“.

4. 6. lap XVI. 2. bekezdés 1 alatt br. Bánffy Zsuzsánna: özv. gr. Bethlen Ádámné (1794) „a kolozsvári ref. kollégiumnak 100 drb aranyat, melynek kamatai a papságra készülődő deáknak adandók“

5. 7. lap XVII. 2. alatt br. Bánffy Krisztina: özv. gr. Wass Miklósné (1792) hagy „a kolozsvári kollégiumnak, papságra készülő jöreménységű 2 deáknak ösztöndíjúl 1000 Mfrt azon esetre, ha unokái meghalának és vagyonát gr. Mikó Károly örökölné“.

6. 7. lap XIX. d. alatt Bányai Vitalis „ref. papnöveldének 100 frt.“

7. 11. lap XXXIII. 6., 7. alatt gr. Bethlen Kata: gr. Teleki Józsefné (1757) „1000 Mfrt az enyedi kollégiumból külföldi akadémiára menő és belső szent hivatalra elszánt ifjúnak és pedig azoknak, kik a kollégiumban a 6. alatti ösztöndíjat élvezték, vagy ha csak egyik menne azok közül, akkor azon egynek“.

8. 29. lap XCVII. 3. alatt Dési Kádár Mózes (1779) „a marosvásárhelyi ref. kollégiumnak 2000 Rfrtot, melynek kamatai a theologia, filozófia, zsidó- és görög nyelvek praeseseinek fizetéseiken felül adassék“.

9. 31. lap CIII. 10. alatt br. Kemény Ágnes: özv. Bánffy Sándorné (1794) „a főkonzistoriumnak, az akadémiákra menendő ifjúság számára 1000 Mfrtot“.

10. 34. lap CXV. c. alatt gr. Korda György és neje: gr. Teleki Susánna (1768) „az udvarhelyi kollégiumnak 1000 Mfrtot, amelyből 500 Mfrt kamatja adassék 2 ösztöndíjasnak, akik belső hivatalra készülnek“.

11. 43. lap CXLIII. 1. alatt gróf Nemes Juliánna, özv. báró Korda Sigmondné (1785) „a székelyudvarhelyi ref. kollégiumnak 3000 Mfortot oly célból, hogy kamataiból a felsőtudományokat tanuló 6 fiúnak ösztöndíj adassék, melyért minden ösztöndíjas 2 szegény tanulót tanítson, ha pedig a priváttanítóság megszűnik, 3 ösztöndíj a felsőbb, 3 pedig az alsóbb osztályokban tanuló fiúnak adassék“.

12. 49. lap CLXV. 3. alatt özv. Sombori Jánosné gróf Tholdy Rozalia (1889) gróf Tholdy Amália elhalálása után köteles lesz Maurer Rozalia, vagy jogutódai, a kolozsvári ref. kollégiumnak 2000 frtot fizetni, mely kamatos kamattal addig kezelendő, míg oly tökévé növekedik, melynek kamataiból két szegénysorsú, de erkölcsös, jellemes, és jó előmenetelt tanusító, szorgalmas ifjú, egyetemi, vagy más felsőbb tanintézetben tanulmányait folytathatja és befejezheti.

13. 55. lap CLXXXV. Gr. Teleky Sámuel (1820) adott „az enyedi, vásárhelyi és kolozsvári kollégiumban, azon theologus diákoknak, kik a zsidó és görög nyelvek tanulásában és a praedicationok írásában eminensebbek, egyenként 1600, összesen 4800 Mfort“.

14. 59. lap CCVIII. Br. Wesselényi Ferenc és neje: Rhédei Susána (1752) „a marosvásárhelyi kollégiumhoz 300 Mftot tesznek le, oly kikötéssel, hogy ezen összeg csatoltassék azon 200 Mfrt-

hoz, melyet néhai Wesselényi Anna 1734 ápril. 11-én ugyanazon kollégiumhoz befizetett. Az úgy 500 frtot tevő tőke 6°/_o kamatja adassék mindenkor egy jó tanuló, református diáknak, ki is belső embernek készüljön“

15. 53. lap CLXXIX. b. alatt dr. Szotyori József 1825. „Két ösztöndíjas hely létesíttessék hagyományából évi 336—336 K javadalommal a marosvásárhelyi és nagyenyedi kollégiumban tanuló ifjaknak. Az alapítvány élvezésére 10 évi ciklus állapítatik meg, melyben 3 évig azok élvezik, akik theologiai vagy filozofiai doktorságot kívánnak szerezni“.

Ezek közül a 13. sz. alatt jelzett alapítvány kamatai a nagyenyedi kollégium részéről és a 15. sz. alatti mindkét kollégium részéről rendeltetése céljára fordítatik a kolozsvári theol. fakultás növendékei részére; a többi — tudomásunk szerint — nem szolgálja rendeltetésszerű célját, valószínűleg minden felsőbb hatósági engedély hijján fordítatik más célra.

Az intézet működése.

a) Fegyelem.

1. A tanszemélyzet tagjai közt a kollegialitás mintaszerű volt, a kötelességteljesítés és fegyelemtartás semmi kivánni valót nem hagyott fenn.

2. Nevelők nincsenek.

3. A tanulók közt kihágások vagy fegyelemsértések nem fordultak elő. Óramulasztásokért azonban az igazgatónak több ifjút meg kellett inteni, sőt néhányat fegyelmi szék elé is kellett állítani. A hű és pontos kötelességteljesítést az idén is szigorúan vettük és pontosan ellenőriztük; abból indulván ki, hogy a kik a haza fegyveres védelmében részt nem vesznek, azoknak a békés polgári munka mezején kétszeres kötelességek minden erejük megfeszítésével dolgozni.

4. Súlyosabb eset kettő fordult elő; két ifjút óramulasztásainak nagy száma és feltűnő hanyagsága miatt kénytelen volt a tanári kar év végén az intézetből kilépettnek nyilvánítani.

b) Oktatás.

1. Tanárok irodalmi működése. 1. Dr. Kecskeméthy István igazgató, bölcsészettudor, az öszösvetségi tudományok és héber nyelv ny. r. tanára, igazgatótanácsos, presbyter és törvényhatósági bizottsági tag, a „Theológus kör“ tanárelnöke. A Bethánia egyletnek tiszteleti elnöke; tiszteleti tagja a budai Nagypénteki Társaságnak. Tanár 1895 óta. Kiadta 1915-ben Náhum, Haggaj és Zekarjah könyveihez írt kommentárját. Mint az ORLE kiadandó magyarázatos bibliájának munkatársa, a Márk Evangyeliomának és Jelenések könyvének fordításával és magyarázatával, valamint a synoptikus-kérdés megírásával van megbízva.

2. Nagy Károly, a systematika-theologia és vallásbölcsezet ny. r. tanára, egyházkerületi főjegyző, igazgatótanácsos, orsz. zsi-

nati rendes képviselő, a zsinat kérvényi bizottságának előadója, az Egyet. Konvent rendes tagja, liturgiai bizottságának előadója, az Egyet. Tanügyi Bizottság és Parokhiális könyvtár-bizottság r. tagja, az előbbiben a theologiai és bölcsészeti karok ügyeinek szakreferense, az Emke direktóriumának és ig-választmányának-, a M. P. Irod, Társ.-, az Erdélyi Pártfogó Egyesületnek és Böhm Károly társaság választmányának tagja, a kolozsvári ref. egyház-köztség presbytere, a kolozsvári ref. kollegium Elöljáróságának tagja, a „Református Szemle“ felelős szerkesztője. Tanár 1894., rendes tanár 1895. óta. Ez év folyamán is számos dolgozata jelent meg az általa szerkesztett „Református Szemlé“-ben.

3. Dr. Ravasz László, bölcsészettudor, a gyakorlati theologia ny. r. tanára, gazdasági felügyelő-tanár, a homiletikai szemináriumok vezetője, egyházker. közgyűlési tag, egyházmegyei tanácsbíró és tanácsos, presbyter, a kolozsvári ref. kollégium előljárósági tagja, az egyházkerületi Tanügyi Bizottság tagja és vallás-oktatásügyi szakelőadója: a Protestáns Szemle és Az Út havi folyóiratok felelős szerkesztője, a Református Szemle egyik munkatársa, Országos Kálvin Szövetség, a Magyar Prot. Irod, Társaság és az Erdélyi Kálvin-Szövetség választmányi tagja, az Egyetemes Konvent Liturgiai és Parokhiális Könyvtárbizottságának tagja, az Emke és az Erdélyi Pártfogó Egyesületi igazgató-választmányának és az Erdélyi Múzeum-Egylet bölcsészettud. szakosztályának, a Böhm Károly társaság választmányi tagja, Tanár 1907. óta. Irodalmi munkássága: Az Út-ban: A mi istentiszteletünk, a Kálvin Szövetség Évkönyvében, „Igehirdetésünk megújítása“ c. tanulmányok, továbbá a Prot. Szemlében sok kisebb-nagyobb dolgozat, kritika, vezércikk, elmélkedés stb. Szerkesztette az egyházkerület háborus traktátusait s ennek egyik darabjából „Isten a táborba jött“ c. füzetet írta. 60o 32o.

4. Dr. Bartók György, bölcsészettudor, okleveles középiskolai tanár, az új-szövetségi tudományok ny. r. tanára, egyetemi magántanár, előljárósági jegyző, könyvtáros. Tagja a Magyar Filozófiai Társaságnak, az Erdélyi Múzeum-Egylet nyelv-, történet- és bölcsészettudományi szakosztályának titkára, a hallei „Kantgesellschaftnak“, „Shoppenhauergesellschaftnak“ r. tagja, a Böhm Károly-társaság ügyvezetője, A „Magyar Filozófiai Társaság“ választmányi tagja. Tanár a fakultáson 1909. óta. Megjelent értekezései: A vallás problémája korunk bölcsészetében. (Prot. Szemle)

Háború, közművelődés, nemzetnevelés. (Kolozsvár, Stein J.) A „Bibliai Lexikon“ dolgozótársa.

5. Dr. Révész Imre bölcsészettudor, okl. theol. magántanár, az egyháztörténelem nyilv. rendes tanára, internátus-konvikтусi felügyelő, tanárkari jegyző, a Böhm-Társaság választmányi, az Erdélyi Múzeum-Egylet, a M. Prot. Irod. Társaság és a Kálvin-Szövetség rendes tagja, egyházközségi képviselő. Tanár 1912. szept. óta. Megjelentek: *Bod Péter mint történetíró: Diákmozgalom és egyház; Bismarck keresztyénsége* c. tanulmányai és *Nevelés az egyháztörténelmi kathedrán* c. székfoglaló beszéde, önállóan; *Prot. Szemlében: Husz János és kora; a Diákvilágban, Husz János és a magyar diáklélek* c. nagyobb dolgozatai; úgyszintén az egyetemes és a magyar prot. egyháztörténelem körébe vágó kisebb dolgozatok a Prot. Szemle, a Ref. Szemle és az Ébresztő hasábjain. A Ref. Szemle belmunkatársa. Az Ifjúsági Egylet felügyelője.

6. Dr. Imre Lajos bölcsészettudor, magántanár, kolozskari lelkesz. Előadott poimenikát heti 2 órán. Irodalmi dolgozatai a Magyar Pedagógiában, Prot. Szemlében, Ref. Szemlében és a Népművelésben jelentek meg.

7. Dr. Makkai Sándor bölcsészettudor, magántanár, vajdakamarási ref. lelkesz, Az Út társszerkesztője, a Ref. Szemle belső munkatársa, a Böhm K.-társaság és az Erd. Múzeum-Egylet bölcs. szakosztályának tagja, katechetikai előadásokat tartott heti 2 órán. Theol. irodalmi tanulmányai, elmélkedései és kritikái ez évben a Protestáns Szemle, Az Út, a Ref. Szemle és az Egyházi Ujság hasábjain jelentek meg. Önállóan megjelent műve ez évben: „A Biblia“ c. tankönyve; sajtó alatt van „A hit problémája“ c. vallásfilozófiai munkája.

8. Dr. Filep Gyula, kolozsvármegye tisztii főorvosa, egyetemi m. tanár, előadott az I. félévben heti 2 órán közegészségtant.

9. Saja Antal okl: ének és zenetanító, majd az ő hadbavonulása után Kovács Albert ref. koll. tanító, az övé után pedig Imre Zsigmond bevárosi kántor, tanított heti 2 órán egyházi éneket, heti 4 órán zenét.

10. Wollszky Győző, gazdasági szaktanár az idén nem tanított.

2. **Használt tankönyvek.** Dr. Bartók György: *Az új- szö- vetségi görögség nyelvtana*, (kézirat gyanánt.) Dr. Kecskeméthy István: *Kommentár Náhum, Haggai és Zekarja próféták köny-*

veihez. Lang Henrik: *Keresztyén Dogmatika*, (fordította Kereszturi Sándor.) Ezek mellett és ezeken kívül könyvmatos vagy kézírati jegyzeteket is használtak minden tárgyból.

3. *Órarend és elvégzett tananyag.* 1. *Ó-szövetségi exegesis*: Náhum, Haggai és Zekarja könyve. Heti 2 órán a II—IV. éveseknek. Előadta: dr. *Kecskeméthy István*.

2. *Héber nyelvtan* Alak- és mondattan; a Genesis olvastása. Heti 3 órán mindkét félévben az I. éveseknek. Előadta dr. *Kecskeméthy István*.

3. *Ó-szövetségi biblica theologia*: Az ótestamentumi vallástörténet kialakulásának áttekintése, jelentősége. Izráel eredetei; vallásának ősi (animisticus, mythologicus) elemei, azok eredetei és átalakulásai. Izráel népies vallása. A prófétaik vallás és annak kifejlődése a papi vallásban a Deuteronomiumon és Papi törvényen át. A zsidó vallás kialakulása és fejlődése. A hellenismus; világvallási lendület; a missiói szellem. A partikularis zsidó szellem vizsgálata. Antiochus Epiphanes fellépésének vallástörténeti jelentősége. A makkabaeusi harcok. A partikularis, eschatologicus szellemtől áthatott új zsidóság kialakulása. A világ és istenországa. A zsidó pártok. Messiási váradalmak. Vallásosság, erkölcsiség. Az idők teljessége. Heti 3 órán a III. és IV. éves hallgatónak előadta: dr. *Kecskeméthy István*.

4. *Új-szövetségi görög nyelvtan*: a Márk és a II. Kor. cursiv olvasása alapján. Heti 2 órán az I. éveseknek. Előadta: dr. *Bartók György*.

5. *Új-szövetségi exegesis*; Jakab, Péter I. és II., Ján. I., II., III. és Judás levelének részletes magyarázata. Heti 3 órán a II—IV éveseknek. Előadta dr. *Bartók György*.

6. *Új-szövetségi irodalomtörténet*: Általános rész. Az evangéliumok. Apostolok cselekedetei. Páli iratok. Katholikus levelek. Apokalypsis. Heti 3 órán az I., II. éveseknek. Előadta: dr. *Bartók György*.

7. *Vallásbölcsészet*: Vallástörténet; a vallások ismertetése; a vallás bölcsészeti vizsgálata. Heti 3 órán I. és II. éveseknek. Előadta: *Nagy Károly*.

8. *Keresztyén ethika*: Moral filozófiai elvi rész az erkölcsi tudat történetével és a speciális ker. erkölcsstan rendszere. A szocializmus és szociális rendszerek ismertetése és bírálata. Heti 3 órán a III. és IV. éveseknek. Előadta: *Nagy Károly*.

9. *Egyetemes keresztyén egyháztörténet*: A reformációtól napjainkig. Heti 4 órán az I. és II. éveseknek. Előadta: dr. *Révész Imre*.

10. *Egyházjog*: Magyar prot. egyházjog. Elméleti és történeti rész. Heti 2 órán a III. és IV. éveseknek. Előadta dr. *Révész Imre*.

11. *Tételes egyházjog*: „Egyházi törvények a magyarországi református egyházban“ I—IX. t.-c. Heti 2 órán a III. és IV. éveseknek. Előadta: *Nagy Károly*.

12. *Dogmahistoria*: Bevezetés a dogmatörténet tanulmányozásába. A középkori theologia. A reformátorok (Luther, Melancton, Zwingli theológiája. Heti 2 órán a III. és IV. éveseknek. Előadta dr. *Révész Imre*.

13. *Homiletika*: Az egyházi szónoklat története, az egyházi beszéd tanának elvi, tartalmi és alaki része. Heti 2 órán a II. éveseknek. Előadta: dr. *Ravasz László*.

14. *Homiletikai szeminárium* Egyházi beszédek készítése, elmondása és bírálata előre kiadott textusok alapján. Heti 2 órán mindkét félévben a III. és IV. éveseknek. Vezette: dr. *Ravasz László*.

15. *Katechetika* A vallástanítás történetének áttekintésével valláspszichológiai alapon. Heti 2 órán az I. félévben a III. és IV. éveseknek. Előadta dr. *Ravasz László*.

16. *Poimenika*, a lelkipásztori gondozás történeti típusai és rendszere. Heti 2 órán az I. félévben a III. és IV. éveseknek. Előadta: dr. *Ravasz László*.

17. *Agapétika*: A belmisszió története és rendszere. Heti 2 órán a II. félévben a III. és IV. éveseknek. Előadta: dr. *Ravasz László*.

18. *Vallástanítási gyakorlatok, seminariummal* III—IV. éveseknek heti 2 órán tartotta Dr. *Makkai Sándor* theol. m. tanár.

19. *Poimenikai gyakorlatok* I. és II. éveseknek heti 2 órán. Előadta: dr. *Imre Lajos* theol. m. tanár.

20. *Közegészségtan*: Általános rész; különösen a fertőző betegségek köréből. Az I. félévben, III—IV. éveseknek heti 2 órán. Előadta: dr. *Filep Gyula* egyetemi magántanár, intézeti orvos.

21. *Egyházi ének és zene*: Egyházi énekek éneklése, zongora és harmonium játék. Heti 6 órán az I—IV. éveseknek. Tanította *Saja Antal*, az ő hadbavonulása után *Kovács Albert*, majd *Imre Zsigmond*.

22. *Német nyelv*: Achelis „Abrisz der vergl. Religionswissenschaft“ és Tönnies „Die Entwicklung der soc. Frage“ fordítása és magyarázata, Heti 3 órán a II. éveseknek. Vezette: *Nagy Károly*.

Schiele „Briefe an Konfirmanden“ c. művének olvastatása ; fordítási és dictandó gyakorlatok Luther újszövetség fordításából és asztali beszélgetéseiből. Heti 3 órán szó és írásbeli fordítási gyakorlatokkal, II. félévben a IV. éveseknek. Vezette : *Révész* Imre.

Jülicher : „Paulus und Jesus“-ának olvasása és fordítása. Heti 3 órán I. félévben a IV évesekkel. Vezette : dr. *Bartók* György.

A tudomány-egyetemen hallgatott tárgyak: 1. *Nevelés-történet*: Heti 3 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Schneller* István, mindkét féléven át.

2. *Psychologia*. Heti 3 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta: dr. *Schneller* István, a II-ik félévben.

3. *Philosophiai ethica*. Heti 4 órán, hallgatták az I. II. évesek. Előadta dr. *Bartók* György, az I. félévben.

4. *Az erkölcsi értékeszme Kanttól napjainkig*. Heti 2 órán, hallgatták az I. II. évesek ; a II-ik félévben. Előadta: dr. *Bartók* György.

5. *A háború és az erkölcsiség*. Heti 1 órán, hallgatták az I. II. évesek, a II-ik félévben. Előadta dr. *Bartók* György.

6. *Philosophiai seminarium*. Kant Prolegomena-ja. Heti 2 órán, a II-ik félévben. Vezette dr. *Bartók* György.

7. *Általános metaphysica*. Heti 2 órán, hallgatták az I. II. évesek ; az I. félévben. Előadta dr. *Pauler* Ákos.

8. *A tétel tiszta logikai elmélete*. Heti 1 órán, hallgatták az I. II. évesek, az I. félévben, Előadta dr. *Pauler* Ákos.

9. *Platon philosophiája*. Heti 2 órán, hallgatták az I. II. évesek, a II-ik félévben. Előadta dr. *Hornyánszky* Gyula.

4. **Az elvégzett tananyag** az előző (3.) pontban részletesen ki van mutatva.

5. **A tanulási eredmény**. Az előadott tananyagról, annak terjedelméről és mérvéről értesítőnk két előző fejezete ad felvilágosítást, amelyből az is látható, hogy az előadandó anyag váltogató tanmenettel, két csoportban tárgyalatik, valamint az is, hogy a paedagogicumokat az egyetemen hallgatják ifjaink.

A tanév tulajdonképpen már szept. 12-ikén megkezdődött a tavalyi II-ik félévről elhalasztott kolloquiumokkal, melyek szept. 11—13-án tartattak meg. Eredményökről az alábbi táblázat számol be. Ennek alapján történtek meg a beiratkozások szept. 17—18-án; a közbül való időt, szept. 14—16-ot a vizsgálatok töltvén ki, és pedig szept. 14-én d. e. 8 órakor I. lelk.-képesítő, d. u. 3 órakor II. lelk.-képesítő zárt írásbeli vizsgálat; szept. 15 én d. u. I-, annak

végeztével a II. lelki-képesítő szóbeli vizsgálat, szept. 16-án pedig a theol. alapvizsgálat tartatott meg. Ezek után történt a tanév ünnepélyes megnyitása szept. 19-én d. e. 11 órakor. Ez alkalommal az évmegnyitó imádságot dr. Kenessey Béla püspök aa, a megnyitó beszédet dr. Kecskeméthy István igazgató aa tartotta, aminek utána Révész Imre tanár aa tartotta meg tavalyról az akkori hangulatra való tekintettel elhalasztott székfoglaló beszédét, mely ez Értesítő elején olvasható. A székfoglaló tanárt, régi kedves tanítványunkat, aki tanszékén már eddigi rövid szolgálata is teljes biztosítékot nyújtott a felől, hogy igazolni fogja hozzá főzött váradalmainkat, püspök aa az egyházkerület-, igazgató aa pedig az előljáróság nevében üdvözölte meleg szeretettel. Ez üdvözlő beszédek is Értesítőnk elején olvashatók.

Az előadások szept. 20-án kezdődtek meg és zavartalanul folytak dec. 15-ig, amikor a Szamos áradása a vízvezeték gyűjtő kutak egy részét elöntvén, a vízvezeték vize abba a gyanúba került, hogy tifuszbacillussal van megfertőzve, minek folytán orvosi intézkedésre mi is kénytelenek voltunk internátusunkat bezárni és ifjainknak a karácsonyi szünidőt korábban kiadni. Karácsonyi szünidő után azonban a tanítások ismét zavartalanul folytak tovább. Az I. félévi kollokviumok dec. 17—20-ig folytak le. A II-ik félévre a beiratások febr. 1—2-án voltak, és a tanítás 3-án kezdetett meg. A II-ik félévet nem zavarta semmi, csak azért kellett a rendesnél valamivel korábban befejeznünk, mert a pünkösti szünidő épen jún. 8—15-re esett, ez idő után pedig már nem tartottuk volna helyesnek az ifjakat a még hátra levő rövid időre visszahívni, mert nekik is csak költséget okoztunk volna vele, de a mi fő, konvinktusunk sem bírta volna már tovább a rá neheztelős terheket. Így aztán az évet addig húztuk ki, ameddig lehetett. Május 20-án megtartottuk az ének-zenevizsgát, harmonium versenyt és a héber nyelvi, valamint az ótestamentumi írásmagyarázati versenyeket; de az előadások máj. 24-ig folytak. Máj. 24-től jún. 7-ig tartattak meg a II-ik félévi kollokviumok; jún. 8-án d. e. 11 órakor volt pedig a tanév ünnepélyes bezárása, melyen a pályadíjak és jutalmak kiosztattak és a jövő évre kihirdették. Évzáró beszédet az igazgató, imát pedig dr. Ravasz László aa tartott. Ezzel azonban még nem végződött be a tanév, mert jún. 17—19-én alapvizsgát tartottunk.

Itt kell megemlékeznünk arról is, hogy előadásainkat egész

éven át a tanácsteremben és díszteremben tartottuk, mert tantermeinket a ref. kollegium elemi iskolájának engedték át, melynek épülete katonai célokra van lefoglalva.

α) A kollokviumok eredményéről a következőkben számolhatunk be:

a) Az 1914/15-iki iskolai év I. és a II-ik feléről az 1915. évi szeptemberre halasztott kollokviumok eredménye.

Évfolyam	I. év		II. év		III. év.		IV. év		I-IV. év		%o-ban	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Semester												
Beiratkozott	12	12	12	12	12	12	18	14	54	50	100	100
Jeles	1	—	—	1	—	—	5	1	6	2	11:12	4
Jó ---	—	2	—	2	—	3	3	7	3	14	5:56	28
Elégséges ---	1	1	2	3	—	3	1	3	4	10	7:40	20
Elégtelen 1 tárgyból	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	1:85	2
Elégtelen 2 tárgyból ---	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elégtelen több tárgyból	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nem kollokvált 1 t.-ből	1	1	4	—	2	—	3	—	10	1	18:51	2
Nem kollokvált 2 t.-ből	3	1	1	—	3	—	—	—	7	1	12:06	2
Nem kollok. több t.-ből	—	1	—	—	1	—	—	2	1	3	1:85	2
Nem koll. minden t.-ből	2	2	—	—	2	1	2	1	6	4	11:12	6
Kimaradt ---	2	2	1	1	—	1	—	—	3	4	5:56	8
Hadbavonult	2	2	4	4	3	3	4	—	13	9	24:07	18
Meghalt ---	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2
	12	12	12	12	12	12	18	14	54	50	100:00	100

b) Az 1915/16-iki iskolai év I. és II. félévi kollokviumainak eredménye

Évfolyam	I. év		II. év		III. év		IV. év		I-IV. év		%o-ban	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
Semester												
Beiratkozott vagy év folyamán áthelyezett	6	6	5	5	6	6	8	8	25	25	160	100
Jeles ---	1	—	1	—	2	2	1	—	5	2	20:00	8:00
Jó ---	—	1	1	2	1	2	1	2	3	7	12:00	28:00
Elégséges ---	1	1	1	1	2	1	4	6	8	9	32:00	36:00
Elégtelen 1 tárgyból	—	—	1	2	—	—	—	—	1	2	4:00	8:00
Elégtelen 2 tárgyból	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elégtelen több tárgyból	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nem kollokvált 1 t.-ből	—	2	—	—	1	1	1	—	2	3	8:00	12:00
Nem kollokvált 2 t.-ből	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4:00	—
Nem kollok. több t.-ből	2	—	1	—	—	—	—	—	3	—	12:00	—
Nem koll. minden t.-ből	1	—	—	—	—	—	1	—	2	—	8:00	—
Kimaradt ---	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	8:00
Meghalt ---	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	6	6	5	5	6	6	8	8	25	25	100:00	100:00

β) *Theologiai alapvizsgálatot* ez évben háromszor tartottunk. 1. Szeptember 16-án teljes vizsgálatra jelentkezett 4 ifjú, javítóra 1. Zárt írásbeli tételek voltak 1. Újszövetségi irodalomtörténetből Az elézusi és kolosséi levelek összefüggése, hitelessége, különösen tekintettel formai sajátyságaikra. 2. Egyháztörténelemből: A lutheranizmus és a kálvinizmus párhuzamos jellemzése. 3. Vallásbölcseletről Átmenet a természeti vallásokról az ethikai vallásokra. Mind a négy ifjú három hónap múlva lehetővé tették a vizsgálatra utasítottak. Az 1. javító elégséges osztállyal tette le a vizsgát. 2. Február 11-én a rendkívüli vizsgára jelentkezett 3 ifjú teljes vizsgára, 4 pedig javítóra. Zárthelyi írásbeli tételek voltak: 1. Újszövetségi irodalomtörténetből Pál apostol életének adatai a Harnack, Clemen és a delosi emlék alapján. 2. Egyháztörténelemből: Luther és Kálvin egyháza (elvek és gyakorlati megvalósulásuk). 3. Vallásbölcseletről A vallás eredete kérdése. A teljes vizsgára állók közül 1 jeles, 1 jó eredménnyel tette le a vizsgát, 1 pedig három hónap múlva javítóra utasított; míg a javítók mind a négyen elégségesre javítottak. 3. Junius 17-én teljes vizsgára jelentkezett 1 ifjú, javítóra 1. Zárthelyi írásbeli tételek voltak: 1. Újszövetségi irodalomtörténetből: Az Ap. Csel. „mi“-forrásainak elemzése és philologiai összevetése a Lukács evangyeliumával. 2. Egyetemes egyháztörténetből: Spener, Francke és Zinzendorf összehasonlító jellemzése. 3. Vallásbölcseletről A rationalismus történetlensége és pszichológiátlansága s ebből folyó radikalismusa — igazolással. A teljes vizsgára álló ifjú „jó“, a javító „elégséges“ eredménnyel vizsgázott.

γ) Első lelkészképesítő vizsgálatot tartottunk kétszer. Rendes vizsgálatot 1915 szeptember 14- és 15-én. Írásbeli tételek voltak: 1. Biblicae theológiából „Isten országa“ fogalma a zsidó theológiában. 2. Keresztyén hittanból A kijelentés és a hit viszonya. 3. Keresztyén erkölctanból A háború méltatása socialis és individualis ethikai szempontból. Zárthelyi írásbeli tételek voltak: Lk. 5, 36—39; Lk. 8, 16—18; Róm. 15, 1—3. Erre jelentkezett 8 ifjú, és pedig 6 teljes vizsgára, 2 pedig javítóra. A teljes vizsgások közül jól képesített 1, három hónapra visszavetett 4, egy évre 1; a javítók mind a ketten egyszerűen képesítették.

Rendes javítóvizsgálat volt 1915. december 17-én. Erre előállt 4 ifjú; mind a négy egyszerűen képesítették.

Kimutatásba foglalva a fennebb részletezett jelentéseket és eredményt, a következő táblázatot nyerjük

Az 1915—16. tanévben tartott vizsgálatok kimutatása.

	Theol. alapvizsga				Első lelkész- képesítő vizsga		
	1915. IX/16.	1916. II/11.	1916. VI/17.	Összesen	1915. IX/14—15.	1915. XII/17.	Összesen
Vizsgára jelentkezett — — — — —	5	7	2	14	8	4	12
Írásbelije alapján visszautasított — — —	—	—	—	—	—	—	—
Visszalépett — — — — —	—	—	—	—	—	—	—
Vizsgára állott — — — — —	5	7	2	14	8	4	12
Összesen :	5	7	2	14	8	4	12
Jeles — — — — —	—	1	—	1	—	—	—
Jó — — — — —	—	1	1	2	1	—	1
Elégséges — — — — —	1	4	1	6	2	4	6
Elégtelen 1 tárgyból — — — — —	3	1	—	4	4	—	4
Elégtelen 2 tárgyból — — — — —	1	—	—	1	1	—	1
Elégtelen több tárgyból — — — — —	—	—	—	—	—	—	—
Összesen :	5	7	2	14	8	4	12

6. A könyvek használatáról a következő kimutatás ad felvilágosítást :

Az 1915. évben az olvasók és a használt művek száma hónapok szerint a következőleg oszlott meg :

Január	hóban	11 olvasó használt	24 művet	31 kötetben
Február		7	15	19
Március		9	20	28
Április		14	31	42
Május		5	12	16
Junius		4	10	13
Julius		3	6	7
Augusztus		1	3	5
Szeptember		6	11	15
Október		14	31	49
November		10	24	31
December	„	9	15	19

Összesen : 93 olvasó használt 202 művet 275 kötetben.

7 Pályakérdések. *Pályakérdésekül* — az ifjúsági egyesületben kitűzötteken kívül — a következők voltak kitűzve.

1. *A héber nyelvből az I. évesek számára* szóbeli nyílt versenyen a legtöbb előhaladást tanusítónak, jutalma a gr. Teleki-alapból 32 K. A verseny anyaga az egész évi anyag és Ézsaiás XI. fejezetének fordítása.

2. *Az ó-testamentumi bibliai tudományok köréből:* A Levitikus fordítása nyílt versenyen. Jutalma a Szász Domokos-alapból 70. korona.

3. *Az új-testamentumi bibliai tudományok köréből* „Az Apostolok cselekedeteiről írott könyv szerzőségének kérdése. Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

4. *Az egyház történelemből:* „A magyar kálvinizmus a XVI. század zsinati törvényhozásában.“ Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

5. *A systematika theológiából:* A keresztyén hittan és erkölcsstan viszonya kapcsolódási pontjaik kiténtetésével. Jutalma a gr. Teleki- és Szász Domokos-alapból 70 K.

6. *A gyakorlati theológiából:* „Molnár Albert igehirdetése.“ Jutalma a Nagy Péter- és gr. Teleki-alapból 70 K.

Egyházi beszéd valamelyikéről e két textus közül:

a) Lukács XV. 1—7.

b) I. Kor. III. 18—23. Jutalma a Molnár Albert-alapból 40 K.

8. *Évzáró ima:* Jutalma a Hory Béla-alapból 20 K.

9. *Prédikáció műfordítás* német vagy francia nyelvből. (Benyújtandó az eredeti prédikáció.) Jutalma a Nagy Péter-alapból 40 korona.

10. *A legjobb harmonium játszóknak* — nyílt versenyen — Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

Jutalmak: Zwingli-alapból 25 K jeles előmenetelű tanulónak, mely okt. 31-én adatik ki. Két legszorgalmasabb tanulónak 24—24 K a gr. Teleki-alapból.

Ezek közül azonban csak az 1. 2. 9. és 10. számúakra jelentkezett pályázó.

Az 1. számúra *Kun Béla*, aki a versenyen oly alapos készülségről tett bizonyosságot, hogy a pályadíjat el is nyerte.

A 2. számúra *Péter Sándor*, akinek szép készülsége alapján a pályadíj szintén kiadatott.

A 9. számúra két pályamű érkezett. Erről a szaktanár a következő jelentést tette:

Az egyik Ad majorem Dei gloriam jelige alatt Rittelmeyer „Auferstandene Menschen“ című, a második Tudakozzátok az írásokat stb. jelige alatt. Loofs: „Die Versöhnung durch Christus ist der Anfang neuen Lebens in der Menschheit tételű beszédjét fordítja le. Mindkét szerző munkáját siker koronázta; ha nem is adtak az eredetivel egyértékű írásművészeti alkotást, értelmes, tiszta, magyaros fordításban ültették át a gondolatokat. A Rittelmeyer színes, fordulatos, könnyű s mégis kifejező stílusa épügy próbára tette a fordítót, mint a Loofs tömör, pontos, biztos logikájú s némileg elvont írásmódja. Lexikális, tévedést sehol sem találtam, egy-egy germanismust helytelenül ültettek át, különösen a Loofs fordítója. Az ad majorem Dei gloriam jeligéjű munka valamivel jobb, de azért javaslom, hogy miután úgysis igen sok pályatétel meddő maradt, mind a két szerző jutalmaztassék 40—40 koronával. Ez alapon úgy az Ad majorem Dei gloriam jeligéjű fordítás szerzője, *Soós Béla* II. éves theologus, mint a Tudakozzátok az írásokat jeligéjűé, *Kun Béla* I. éves theologus 40—40 kor. teljes összegű pályadíjat nyert.

A 10. számúra két jelentkező érkezett, ú. m.: *Agyagási Károly* IV. éves és *Péter Sándor* III. éves. Mindkettő szép készütséget mutatott, de a pályadíjat *Agyagási Károly* nyerte el.

A két legszorgalmasabb tanulónak kitüzött jutalom *Czereán Demeter* IV. és *Szabó Frigyes* III. éves theologusnak íteltetett oda és adatott ki.

8. **Külföldön** az idén egy volt növendékünk tanult, *Vörös Lajos*, Berlinben.

9. **Magántanári** vizsga nem volt.

c) Nevelés.

A diligentia ideje alatt a szokásos akadémiái istentiszteletek az idén is megtartattak dr. Kecskeméthy István, Nagy Károly, dr. Ravasz László és Révész Imre tanárok szolgálatával. Ezeknek perselypénze hadicélokra fordított. Előjáráságunk 1916 március 1-én 6. jkvi szám alatt kelt határozatától fogva ezeket is a visszamaradt és hadi célokra hozzánk beküldött legátumokhoz tettük és az itthon maradtak vizsgáztatására szolgáló építő iratok kiadására fordítjuk. Első füzetünk: „Imádságok az itthonmaradtak vizsgáztatására“, 1916 husvétjára jelent meg 10.000 példányban, 2012'80 K költséggel. A további füzetek kiadására természetesen

majd csak azután gondolhatunk, mikor ez az összeg az e célra fordítható perselypénzekből, legatumokból és adományokból teljesen fedezve lesz, és az új füzetre is fedezet ígérkezik. Az „Imádások“ stb. füzetet a theologiai tanárok írták és szerkesztették, a legatiora menő theologusok pedig terjesztették. Ahova legátus nem jutott, oda postán küldték. Minden lelkész társunknak küldtünk, aki kért: *ingyen* szétosztásra, de szíves adományokat várva, hogy így azok juthassanak hozzá legkönnyebben, akik anyagiakban legszegényebbek, viszont a költséget azok hordozzák legnagyobb részben, akik vagyoniilag tehetősebbek. A füzet már elfogyott.

Az ifjúság a rendes hétfő reggeli és szombat esti preceseket, többször tanárok szolgálataival is, az idén is tartotta.

A szokásos iskolai ünnepélyek, a megnyitó és évzáró ünnepélyen kívül, az idén is megtartattak, okt. 6-án, okt. 31-én és márc. 15-én; mindig nagyszámú és érdeklődő közönség részvételével. Az okt. 31-iki ünnepélyen *Nagy Károly* aa tartotta az emlékbeszédet, márc. 15-én pedig *Vásárhelyi József* püspöki titkár; a többi szereplők mind az intézeti ifjúságból kerültek ki.

Az egyesületi önképzés az idén, sajna, szünetelt. De voltak egyesek, akik annál dicséretreméltóbban folytatták a maguk képzését az iskolai pensumon túlmenő komoly tanulmányozással.

A belmissioi tevékenység még elevenebb volt, mint a tavaly. Ifjaink segédkeztek a helybeli lelkészeknek a sebesült katonák pastoratiojában; a tavaly kezdett bibliaórák tovább fejlődtek dr. Ravasz László aa vezetése alatt, és néhányan, megragadva azt az alkalmat, hogy a collegium elemi iskolája intézetünkben volt elhelyezve, a vasárnapi iskolai munkában is részt vettek, a collegium elemi iskolai igazgatójának, Tárkányi György vallásánár aának felügyelete alatt. A keresztyén diákszövetség munkájával élénk összeköttetést tartottak fenn egyesek.

d) Egészségügy.

A theologus ifjúság egészségi állapota az intézeti orvos jelentése szerint ebben az iskolai évben igen jó volt. Súlyosabb és kórházi kezelést igénylő megbetegedést egy esetben észleltünk, járóbeteg 34 volt, a kiknek összesen 87 esetben rendeltetett. Feltűnő kevés volt az emésztési szervek bántalma, ami valószínűleg a célszerű, — a tápértéket és kihasználhatóságot tekintve, teljesen megfelelő és elegendő mennyiségű étkezési rendnek köszönhető.

e) Anyagi segélyezés.

1. Tisztán az eltartást és iskolai díjakat számítva, tehát könyveken, ruházaton és zsebpénzen kívül egy theologus ifjú évi minimális költsége 418 koronára tehető; de természetesen csak rendes viszonyok és nem a maiak között.

2. Intézetünkben tandíj nincs, az internatusi és konviktusi díjból elengedésnek nincs helye. Ösztöndíjak és pályadíjak fejében az év folyamán összesen 3350 korona adatott ki. Más években, még a tavaly is, ennél jóval több adatott, de az idén a Gecse—Baldácsi-alapból csak 6 ifjút segélyezhettünk, sőt a Bethlen-stipendiumból is üresen maradt az I. félévben a hadbavonultak helye, melyeknek betöltéséről majd az ő hazajövetelök után lehet disponálni a szükséghez képest. Az így fenmaradt összeg addig külön kezeltetik és gyümölcsözik. A pályadíjak legnagyobb része pedig bent maradt. Részletes kimutatásunk ez:

Az 1915—16. év első felében 200 K-ás Bethlen-kollégiumtól járó fejedelmi ösztöndíjban részesültek: Barabás Gábor, Czereán Demeter, Kovács Pál, 'Sigmond János, Szász Albert, Téglás Ferenc IV. évesek; Mihályfalvi István és Soós Béla II. évesek; Kun Béla I. éves.

100 K-ás Gecse—Baldácsi ösztöndíjban részesültek: Bódi György, Kovács Pál és 'Sigmond János IV. évesek; Soós Béla II. éves; és Kun Béla I. éves.

A tanárnövendékek 18 állami ingyenes helyét jelentkező hiányában, illetve a régiek egy részének hadbavonulása folytán nem tudtuk mind betölteni; illetve készen tartottuk a hadból esetleg hazatérő igényjogosultak számára. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz e helyekre a következők terjesztettek fel kinevezésre: Kovács László, Tellmann József, Csányi László, Kovács Sándor, Magyar István, Szabó Mihály, Gombos Ferenc,* Sándor Ferenc,* Polgár Sándor, Thamó László,* Deák Ferenc, Muzsnai József, Rápolti Károly; ezek közül azonban a *-gal jelöltek nem iratkoztak be, a többiek igénybe vették az ingyenességet. Utólag még felterjesztett Lázár Miklós és Moravec Károly, kik mindketten igénybe is vették az ingyenességet. Felterjesztéseinkre a döntés, a rendes szokásoktól eltérőleg, még nem érkezett le.

A II-ik félévben a Bethlen-stipendiumok élvezetében az a

változás történt, hogy az I. félévben a hadbavonultaknak szánt, de ki nem adott stipendiumokat Balogh Zsigmond, Keresztes József, Péter Sándor, Szabó Frigyes III. éves és Jakab József I. éves theologusok nyerték el.

A Gecse—Baldácsi ösztöndíjat azokon kívül, akik már az I. félévben is élvezték, még Magyarai Lajos I. éves is megnyerte.

f) Felügyelet.

1. Theológiánk főfelügyelője dr. Kenessey Béla püspökünk, ki nemcsak a vizsgákon vett mindig részt, hanem nevelői munkásságunknak is állandó részese volt.

2. Vendéglátogatásokat intézetünknel Megyercsi Béla ker. ifj. egyleti titkár és Viktor János ker. diákszövetségi főtitkár tettek.

g) Kormányzat.

1. Tanárkari, előljárósági, igazgatótanácsi határozataink a rendes ügykezelés körében mozogtak.

2. Új jövedelmekről, alapítványokról, ösztöndíjakról és hagyományokról az idén nem számolhatunk.

8. Előljáróságunk 1915. nov. 9-én tartott rendes ülésén 44. sz. jk. alatt, hivatkozással 1913. évben felterjesztett terjedelmes és részletes memorandumára, Méltóságos Igazgatótanács figyelmét ismételten felhívta theologiai fakultásunk anyagi és nevelési ügyeinek rendezésére. — Az 1916. év április 29-én tartott kerületi közgyűlésen a tanügyi jelentés megvizsgálására kiküldött bizottság javaslatára közgyűlés utasította Méltóságos Igazgatótanácsot, hogy a jövő évben tartandó kerületi közgyűlésen a fakultás ügyeinek rendezésére vonatkozólag részletes javaslatot terjesszen be.

Az ifjúsági egyletek zárójelentései.

*Jelentés a kolozsvári ref. theol. fakultás „Theologus Kör“-ének
1915—16. évi működéséről.*

A „Theologus-Kör“ ez évi működéséről a következőkben számolhatok be:

Körünk alakuló közgyűlését 1915. szeptember hó 24-én tartotta, amidőn a tisztikar a következőképen alakult meg: elnök lett 'Sigmund János, alelnök: Péter Sándor, főtitkár: Balogh Zsigmond, titkár: Soós Béla, főpénztáros: Barabás Gábor, kiadvány-pénztáros: Keresztes József, főjegyző: Pósta István, aljegyző: Magyar Lajos és Kun Béla, ellenőr: Çereán Demeter és Agyagási Károly, jegyzetkezelő: Szász Albert és Mihályfalvi István; választmányi tag: Zsigmond Dezső, Szabó Frigyes, Kis János és Jakab József, pótválasztmányi tag: Bódi György, Elek Károly, Magyar Károly és Vas Zsigmond. Változás évközben csak annyi történt, hogy a lemondott Pósta István főjegyző helyére: Magyar Lajos az így megüresedett aljegyzői hivatalba Kuthy Béla köri tag választatott meg.

Az alapszabályok által előirt és megengedett programot úgy a tisztikar, mint az egész kör hiven és odaadással igyekezett betölteni; de „a szükség törvényt bont“ elvének is — sajnos — érvényesülnie kellett, midőn az egy alkalommal alapszabályainkat átlépni kényszeríté. Ugyanis év elején egyetemi tandíjakra és beruházásokra forgótőkénket annyira ki kellett merítenünk, hogy mikor tifusz-járvány miatt intézetünk 1915. dec. 15-én bezárattott, ifjaink hazautazását biztosítandó, alaptőkénkhez is hozzá kellett nyulnunk. Azonban ifjaink helyesen ismerve — a tagok csekély száma miatt — körünk amúgy is nehéz helyzetét, belátva a hozott nagy áldozatot, a lehető leghamarább eleget tettek kötelezettségüknek. Sajnos, kivétel is akadt *egy ifjú* személyében, ki az erkölcsi-kötelezettséget, úgy látszik, nem úgy értelmezi, mint mi szoktuk,

Az egyes tisztviselők munkakörén kívül körünk anyagi és szellemi ügyeit 2 rendkívüli-, 7 rendes választmányi és 3 közgyűlésen intéztük. Anyagi segélyül *kölcsöneink* és *jegyzetkiadásaink* szolgáltak, melyek közül az utóbbi tekintettel a nagymértékű nyomda és papír áremelkedésre, valóságos áldás volt mindenünkre. Jogi természetű kölcsönt 50 esetben, 1287 kor. értékben adtunk s anyagi erőnkhez mérten egy körünkön kívül álló beteg theologust is 2 alkalommal támogattunk. Hazafias kötelességünknek az idén kölcsön-jegyzéssel ugyan nem tettünk eleget; de buzgó ifjaink közül többen voltak szívesek rokkant és beteg katonáink közt lelkipozást végezni. Az Úr áldása legyen munkáikon, tőlünk pedig vegyék hálánkat és köszönetünket!

Valláserkölcsi szükségünket szolgáltni voltak hivatva a *précesek* és *bibliamagyarázó estélyek*. Előbbiekben a szolgálatot alelnök vezetésével a III—IV. éves theologusok végezték egész éven át, hétfőn reggelenként. Bibliamagyarázó estélyeinken pedig — tartottak a téli hónapokban — dr. Kecskeméthy István, Nagy Károly, dr. Ravasz László és Révész Imre professzor urak voltak szívesek közreműködni.

Anyagi állapotunk a jelen körülményekhez képest eléggé kielégítő. Aggasztó méreteket csupán az ifjak mind jobban és jobban növekvő hátrálékai öltöttek, melyek részint jegyzet, részint pedig kölcsön tartozásokból állanak. Jelenleg ugyan mentheti e helyzetet ifjaink szegény volta, a nehéz idő, a rendkívüli állapot; de szálljon kiki magába s azért a jótéteményért, hogy körünk neki útát és segélyt nyújtott tanulmányai zavartalan végezhetővé, rójja le háláját azzal, hogy tartozásainak lehető leghamarább eleget tévén, alkalmat ad új növendékek segítkezésére.

Különben pénztári forgalmunk az idén a következő volt:

Bevétel	— 3332·71 K
Kiadás	1789·37 K
	Egyenleg: 1543·34 K
Jelen évi vagyon	7125·65 K
Múlt évi vagyon	6681·84 K
	Gyarapodás: 443·81 K

Ez alkalommal se mulaszthatom el köszönetet mondani Kilyén Sándor aának, régi jótévőknek, ki folyó év május 1-én is meghozta szokott nemes áldozalát. Az idei 50 koronával együtt

alapítványa 602'80 K-ra emelkedett, mely összeg részint két darab 100—100 K-ás hadi-kötvényben, részint pedig takarékbetétképen kamatozik. Ugyancsak köszönetet mondok ntü. Barabás Samu esperes úrnak, ki alkalmat nyújtott ifjainknak vallásos iratok olcsó áron való beszerzésére, sőt könyvek eladásából körünknek 20% jövedelmet is juttatott. Ugy szintén köszönet illeti Szántó Menyhért min. tanácsos urat is, ki — dr. Ravasz László professzor úr útján, — a Társadalmi Múzeum számos kiadványaival ajándékozta meg körünket.

Ez évi működésünket ezekben foglalhattam össze. Visszapillantva a múltra, látom, hogy nem tettünk annyit, mint a múltban. De vigasztal az a tudat, hogy mindent megtettünk, amit a körülmények megtenni engedének.

Legyen hálás köszönetem dr. Kecskeméthy István igazgató úrnak szives támogatásáért, a tisztikar minden egyes tagjának a segítő és kitarító munkáért. Isten áldását kérem a kör jövő munkásságára.

Kolozsvár, 1916. június hó 7-én.

'Sigmund Sándor,
e. i. elnök.

*Jelentés a kolozsvári ref. theol. fakultás „Ifjúsági Egylet“-ének
1915—16. évi működéséről.*

Ifjúsági Egyesületünk ez évi működéséről a következőkben tehetem meg elnöki jelentésemet.

Egyesületünk 1915. szept. 21-én tartotta első alakuló gyűlését, melyen a tisztikar a következőkép alakult meg: elnök lett Kovács Pál th., alelnök Tellmann József tj., titkár Péter Sándor th., főjegyző Soós Béla th., aljegyzők Kun Béla th. és Jakab József th., pénztáros Czereán Demeter th., ellenőrök Balogh Zsigmond th. és Kovács Sándor tj., lapfelügyelő Magyar Lajos th., tekepálya és játékeremfelügyelő Mihályfalvi István th., könyvtárnok Szabó Frigyes th., választmányi tagok Zsigmond Dezső th., Kiss János th., Kovács László tj., Muzsnai József tj., Sámuel János orvostanhall., Mészáros László jh., pótválasztmányi tagok Vass Zsigmond th. és Hegyi László orvostanhallgató. A tisztikarban évközben a következő változások történtek: a lemondott Magyar Lajos lapfelügyelő helyére Mihályfalvi István th. választotta meg, a katonai

szolgálatra bevonult Tellmann József alelnök ügykörét Péter Sándor titkár vette át, Kovács Sándor ellenőr helyébe Muzsnai József választatott meg s az így megürült egyik választmányi tagságra Hegyi László, a szintén katonai szolgálatra bevonult Sámuel János választmányitag helyére pedig Vass Zsigmond választmányi póttagok hivattak be.

A tisztikarnak időnkénti változása, az ifjúság létszámának folytonos apadása következtében természetesen nyugodt és mindenben kielégítő munka nem folytatható. Különbösen is a hábrú következtében naponta felmerülő rendkívüli események az ifjúság figyelmét más irányban tartották lekötve. Így tehát csupán az ifjúságot általánosan érdeklő ügyek intézésére, olvasóterem s könyvtár fenntartására szorítkoztunk, megtartva azonban a szokásos ünnepélyeket okt. 6-án, okt. 31-én és március 15-én. Az ez alkalommal begyűlt 42·95 K perselypénzt az Országos Vöröskereszt Egylet Kolozsvár városi választmányához juttattuk. Az „Erdélyi Pártfogó Egylet“ II. kerületi hölgybizottsága által rendezett „hadiárva“ ünnepélyen pedig két énekszámmal és egy szavalattal részt vettünk.

Az alakulógyűlésen kívül tartottunk 6 rendes és 2 rendkívüli közgyűlést és 6 választmányi gyűlést, melyeken igyekeztünk tőlünk telhetőleg munkálni Egyesületünk céljait s az egyesületi tagok személyes érdekeit. Önképző körünket, melynek célja az ifjúság tudományos munkakedvének fokozása és önbírálatának fejlesztése volna, tekintettel az ifjúság csekély és folyton apadó létszámára nem alakíthattuk meg, de a munkakedv és nemes verseny emelése végett, valamint a szorgalommal párosult tehetség jutalmazása pályatételeket tűztünk ki. Ezek a következők voltak:

1. A theológiából: „A háború hatása a vallásos életre.“
Jutalom 50 korona.

2. Általános tétel: „A magyarság szerepe a világháborúban.“
Jutalom 50 korona.

Sajnos, kedvező eredményről nem számolhatok be, a pályázatok meddőek maradtak.

Ebben az évben is tartottuk fenn olvasótermet, hová járattunk 6 napi, 8 egyházi, 4 szépirodalmi és 4 folyóiratot, melyeknek előfizetési árában összesen 262·75 K-t fizettünk ki. Ezeken kívül ingyen járt 6 vidéki lap, mely lapok szerkesztőségeinek e helyen is hálás köszönetemet fejezem ki.

Egyesületünk vagyoni helyzetéről a következőkben számolhatunk be:

Összes bevétel	--	1141·78 K
Összes kiadás		570·31 K
Pénztári maradvány tehát		<u>571·41 K</u>

mely összeg a „Közhasznú Takarékpénztár“-nál van elhelyezve. Itt emlékezem meg arról, hogy az „Erdélyi Bank és Takarékpénztár Részvénytársaság“ Igazgatósága ez évben is 50 korona segélyben részesítette Egyesületünket. Fogadja érette hálás köszönetem nyilvánítását.

A haláleset ebben az évben súlyosan érintette Egyesületünket, áldozatul követelvén magának a háború Egyesületünknek 4 kedves, szerény és rokonszenves tagját: Adorján Gyula tj., Gulyás János tj., Tolnai Kun Zsigmond th. és Székely Szilárd tj. barátunkat. Életük csak a reménység a magvetés kora volt; haláluk legszebb és a legdícsőbb halál; emlékük pedig termékenyítő közöttünk. Nem haltak ők meg, mert nem halhat meg, ki milliók boldogságáért, jövő nemzedékek szebb jövődjéért vállalta a vértanuság tűzkeresztségét.

Röviden ezekben foglaltam össze ez év történetét. Tiszti-
karunk nevében köszönetet mondok az ifjúságnak munkánkban való támogatásáért. Egyesületünk támogatásáért pedig a Nagytiszteletű Tanári Karnak, közelebbről Dr. Révész Imre felügyelő tanár úrnak. Egyesületünk további munkájára pedig Isten áldását kérem.

Kovács Pál

e. i. elnök.

Az Ének és Zene egyesület az idén meg sem alakult, de az intézeti dalárda rendes, hivatalos funkcióját azért természetesen végezte.

Az intézet növendékeinek névsora.

A) A theologiai tanfolyam hallgatói.

IV. évesek,

1. Agyagási Károly, Dicsőszentmárton, Kisküküllő m.
2. Barabás Gábor, Hidvég, Háromszék m. I—II. BK.
3. Bódi György, Angyalos, Háromszék m. I—II. GB.
4. Czereán Demeter, Maroskecze, Tordaaranyos m. I—II. BK.
5. Kovács Pál, Kaczkó, Szolnokdoboka m. I—II. BK. és GK.
6. Sigmond János, Kovászna, Háromszék m. I—II. BK. és GB.
7. Szász Albert, Dicsőszentmárton, Kisküküllő m. I—II. BK.
8. Zsigmond Dezső, Mezópanit, Marostorda m.

Be nem iratkozott, de nyilván tartott hadbavonultak:

- 9 Kacsó Károly, Kendő, Marostorda m.
10. Téglás Ferenc, Székelyudvarhely, Udvarhely m.
11. Visky Ferenc, Torda, Tordaaranyos m.
12. Benkő Elek, Lukafalva, Marostorda m., aki azonban a hadiszolgálatból elbocsáttatván márc. 17-én beiratkozott tanulmányai rendezésére.

III. évesek.

1. Balog Zsigmond, Katona, Kolozs m. II. BK.
2. Elek Károly, Szilágynagyfalva, Szilágy m.
3. Keresztes József, Bögző, Udvarhely m. II. BK.
4. Pétr Sándor, Magyarbecze, Alsófehér m. II. BK.
5. Pósta István, Szék, Szolnokdoboka m.
6. Szabó Frigyes, Görgényszentimre, Marostorda m. II. BK.

Jejmagyarázat. I. = első félévben, II. = második félévben, GB. = Gecse-Baldácsy-, BK. = Bethlen-kollégiumi ösztöndíjat élvezett. K = Konviktusi segélyt élvezett.

Be nem íratkozott, de nyilvántartott hadbavonultak:

7. Daday Lóránd, Besztercze, Beszterczenaszód m. Olaszfogságban van.
8. Dávid Ferenc, Komolló, Háromszék m.
9. Kocsis Lajos, Felsőtők, Szolnokdoboka m.
10. Kupán Mihály Kézdimártonfalva, Háromszék m.

II. évesek.

1. Kiss János, Rigmány, Marostorda m.
 2. Magyarai Lajos, Fintaháza, Marostorda m. II. GB.
 3. Mihályfalvi István, Mocsolya, Szilágy m. I—II. BK.
 4. Soós Béla, Rákoscaba, Pestpilissoltkiskun m. I—II. BK. és GB.
 5. Vincze Lajos, Magyarnemegye, Beszterczenaszód m.
- Be nem íratkozott, de nyilvántartott hadbavonultak:
6. Berde Zoltán, Fotosmartonos, Háromszék m.
 7. Lőrincz Samu, Pürkerecz, Brassó m. Oroszfogságban van.

I. évesek.

1. Balázs Sándor, Köpecz, Háromszék m. Kilépett.
2. Jakab József, Székelyugvarhely, Udvarhely m. II. BK.
3. Kun Béla, Kolozsvár, Kolozs m. I—II. BK. és GB.
4. Kúthy Béla, Hejőbába, Borsod m. rkiv. hallgató.
5. Magyarai Károly, Maksa, Háromszék m.
6. Vass Zsigmond, Kolozsvár. Kilépett.

B) Tanárjelöltek.

IV. évesek.

1. Kovács László, Gerendkeresztúr, Tordaaranyos m. Ái.
2. Mándoky Lajos, Karczag, Jásznagykun-Szolnok m.
3. Szabó Ferenc, Hodgya, Udvarhely m. Kimaradt.
4. Tellmann József, Szamosujvár, Szolnokdoboka m. Ái. Évközben hadbavonult.

III. évesek.

1. Csányi László, Szatmárnémeti, Szatmár m. Ái. Kimaradt.
2. Kovács Sándor, Melegföldvár, Szolnokdoboka m. Ái. Évközben hadbavonult.

3. Magyari István, Brassó, Brassó m. Ái. Évközben hadbavonult.

4. Szabó Mihály, Miriszló, Alsófehér m. Ái. Évközben hadbavonult.

Be nem íratkozott, de állami ingyenességre nyilvántartott hadbavonultak :

5. Szász Kálmán, Zabola, Háromszék m.

6. Székely Szilárd, Korodszentmárton, Kisküküllő m.

II. évesek.

1. Polgár Sándor, Békés, Békés m. Ái. Évközben hadbavonult.

Be nem íratkozott, de állami ingyenességre nyilvántartott hadbavonultak.

2. Farkas László, Etéd, Udvarhely m.

3. Györffy Domokos, Vadasd, Marostorda m.

4. Kiss Jenő, Dálnok, Háromszék m.

I. évesek.

1. Deák Ferenc, Szilágysomlyó, Szilágy m. Ái.

2. Moravec Károly, Hajdubagos, Bihar m. Ái.

3. Muzsnai József, Maroskeresztúr, Marostorda m. Ái.

4. Rápolthy Károly, Alsóilosva, Alsófehér m, Ái.

5. Lázár Miklós, Ái., nem jött be.

C) Joghallgatók.

II. éves.

1. Mészáros László, Arad, Arad m.

I. évesek.

1. Szilágyi Domokos, Felvinc, Tordaaranyos m.

2. Visky József, Kalotaszentkirály, Kolozs m. Kimaradt.

D) Orvostanhallgatók.

I. évesek.

1. Hegyi László, Bonyha, Kisküküllő m.

2. Kiss Ferenc, Melegföldvár, Szolnokdoboka m. Évközben hadbavonult.

3. Sámuel János, Balavásár, Kisküküllő m. Évközben hadbavonult.

4. Tölcséry László, Hódmezővásárhely, Csongrád m.

Évzáró beszéd 1916 június 8-án.

Immár második évzárónkat üljük harcizajnak közepette, mely bár tőlünk — Istennek hála — egyre távolabb húzódik, de azért elülni még mindig nem akar. Mintha csak az eddigi teoriák alapján lehetetlennek tartott nagy méreteivel, kegyetlenségével és hosszú tartamával arra akarna minél világosabban rámutatni, hogy e teoriáknak azért kellett összeomlani, mert egy nagy tévedésen épültek fel az ember helytelen ismerésén. Az ember nem az, aminek a társadalomtudósok a természettudományos vizsgálódások eddigi eredményei alapján eddig gondolták. Ez most egészen világosan kitűnt. És alapos reményünk lehet rá, hogy az ennek folytán az ember igazabb megismerésére irányuló behatóbb és tudományosabb vizsgálódások ki fogják deríteni, hogy a vallás az ember természetrajzában sokkal fontosabb, és egészen más tényező, mint amilyennek ma fel szeretik tüntetni; mert nem az emberi életnek csak egy, többé vagy kevésbé fontos jelensége, hanem épen annak lényege. Ha eddig a valláskutatók azt mondták, hogy a vallás nem tan, hanem élet: hát a jövő emberkutatók meg rá fognak jönni, hogy az élet nem fizikai folyamat, hanem vallás. És akkor a földi lét végcélja nem lehet más, mint egy tökéletes vallásos ember-typus kialakulása. A Jézus eszménye ez, „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes“ (Mát. 5. 48.). A tökéletességre csak ez az egyetlen út áll nyitva az ember előtt.

Ezzel szemben nagyon hálás dolog szokott lenni a gyakorlati élet tapasztalataira való hivatkozás, hogy a vallásosság magasabb fokával nem mindig jár vele a szellem és szív nemességének emelkedettebb foka. Ma különösen könnyű e szempontból rájuk mutatni a hadi szállítókra, akiknek túlnyomó nagy része igen buzgó vallásos körökből került ki, és, ami az érvet még erősebbé teszi, épen a legvallásosabb része börtönbe is került, a legvissza-

tasztóbb bűnök miatt. Ugyanilyen hálás szokott lenni a régi válásháborúkra, az Isten nevében elkövetett vérontásokra és borzalmakra való hivatkozás is. Csakhogy, ha jól felvesszük, hát mind-ezek nem a mi tételünk ellen bizonyítanak, hanem épen mellette, mert világosan mutatják, hogy olyan az ember élete, amilyené a vallás eddig át tudta gyúrni, vagyis, hogy a vallás tényleg az emberi élet központi lényege, a szellemi lét *primum movense* és meghatározója. E jelenségek ugyanis helyes beállításban szemlélve, nem azt mutatják, amit belőlük kimagyarázni szoktak, hogy a válásnak nincs az emberi szellemre nemesítő, fejlesztő hatása, mert az legfeljebb csak kísérője a szellemi élet fejlődésének, és pedig csak e fejlődés alacsonyabb fokán; hanem azt, hogy a válásnak óriási nehéz és lassú munkát kellett és kell végeznie az emberi szellemen, míg célját eléri. Mint a multak tanulságai mutatják, ez a legnehezebb és leglassabb fejlődés; mert ez a legtökéletesebb, legnemesebb, ez az egyetlen igazi fejlődés. Minden szellemi mozgalom igen könnyen megragadja az embereket és igen hamar ki is éli bennök magát; olyan, mint a gomba, vagy a hajnalka, mely igen korán nyílik, de a delelő napot már nem állja ellenben a vallás örökéletű fájának évezredekre van szüksége, hogy egy virágot nyisson; de az aztán igazán hervadhatatlan, mindig üde, folyton illatozó, szívet-lelket elevenítő mennyei virág. Ime az egész dicső kulturát, a modern embernek e nem méltatlan büszkeségét, a háborúnak egy vészes fuvallata pörére vetköztette szemeink előtt, legragyogóbb értékeit vérsárba tiporta, megsemmisítette; de ezek az évezredek öröknyíló virágok, szép harangvirágok most is üdék, most is illatoznak, most is harangoznak és beszélnek nekünk az elesettségben reményről, a halálban életről, szebb jövődőről, dicső rendeltetésről, végső diadalról és örök boldogságról. Ha ezek nincsenek, most minden elveszett volna.

Igen, az ember szellemiségi fejlődésében a vallás az az élő csira, melyből az nagy katasztrófák után mindig újra meg újra kisarjad és kivirágzik. Az a központi hajtóerő, mely a haladás menetét a visszaesések és kitérések között is, őmaga sem visszaesést, sem kitérést soha nem mutatva, állandóan biztosítja. Világos példa erre a klasszikus kultúra bukása. Ennek az előkelően nemes és csodaszép kulturának eredetét bizonyosan nem ismerjük, csak Babyloniáig tudjuk egész biztosan visszakísérni nyomait. Innen

indult el diadalútjára és Fenicián, Egyiptomon, Hellászon és Rómán át végre meghódította az akkori művelt világot. De mire pályájának delelőjére ért, ki is élte magát, kimerült és el kellett pusztulnia. Diadalmas szépségében rút erkölcsi rothadás ásta alá fundamentomait, mely romba döntötte az egész klasszikus világot, a vallásnak azzal a pogány alakulatával együtt, amit görög-római vallásnak ismerünk, és ami szintén Babyloniából kiindulva, a klasszikus kulturának csirája, kovásza és hordozója volt. És, hogy ezek a romok végleg el nem temették az emberiség szellemi fejlődését, hanem alóluk új élet, új művelődés, új haladás sarjadt ki, azt, mint tudjuk, a keresztyénségnek köszönhetjük, melynek világra kiható fellendülése épen összeesik a klasszikus kultúra megrokkolásával.

És mi ez a keresztyénség? Ez a vallás. A klasszikus vallás. Eredetének nyomait ennek is csak Babyloniáig tudjuk visszavinni; ez is onnét indult el, és ez is ugyanazon az úton, csak Fenícia helyett Judeán keresztül, haladt Nyugat felé, mint a klasszikus kultúra. És lehet-e véletlenségnek mondani azt, hogy épen akkor ért a kulturvilág fővárosába, mikor a kulturvilág összeomlóban volt? És lehet-e a diadalmas örököszt a rokkant előd szülöttjének, eredményének tartani? Teljességgel nem. A klasszikus kultúra a klasszikus vallásnak, t. i. a keresztyénségnek, épen olyan előre vetett fénykisugárzása volt, mint a hajnalpir a felkelő napnak. Nem a hajnalpir szüli a napot, hanem a nap küldi maga előtt a hajnalpirt. És mikor a nap megjelenik, akkor a hajnalpir derengő világossága egészen felolvad az ő tiszta, fehér fényében. A klasszikus művészet, filozofia, politikai- és jogrendszer, szóval az egész klasszikus kultúra előfutára, útegyengetője, előre vetett fényes árnyéka volt a keresztyénségnek, a vallásnak imént említett alacsonyabb, pogány alakulatával együtt. Ezek hamarabb értek el nyugatra, hamarabb jutottak virágzásra, mint a vallásnak az a másik, a mélyebb, a valódi alakulata, amit keresztyénségnek nevezünk. Olyanok ezek, mint a virág szirmai vagy a gyümölcs szép piros húsa, melyeknek érése megelőzi a magét; de nem ők értők van a mag, hanem ők vannak a magért. A klasszikus világ bukása az érett gyümölcs lehullása és szétmállása volt, melyből azonban egy új világ, egy új kultúra sarjadzott ki, a keresztyén világ, a keresztyén kultúra.

És most itt állunk ennek a keresztyén kultúrának a tagad-

hatatlan csődjénél. Ez a kultúra nem olyan művészi szép és nem olyan előkelően nemes, mint elődje volt, és tagadhatatlanul van rajta valami rikitó, valami pervenü jelleg; de sokkal mélyebben és szélesebben alapozott, sokkal izmosabb és vérdúsabb, sokkal nagyobbra hivatott annál. Ez már nem előre vetett, hanem közvetlen fénykisugárzása a keresztyénségnek. Ha ez összeroppanna, valósággal maga alá temetné a kulturvilágot. De a csőd még nem összeroppanás. És most nekünk épen jókor is jött. Mert szellemi javaink igen illetéktelen kezekbe kerültek már, és az igazi értékeket nagyon eltakarták, szinte elfojtották az értéktelen lim-lomok, a csillogó, de rothasztó és öldöklő mérgek. Most legalább remélnünk lehet, hogy a csődeljárás folytán az igazi értékek illetékes kezekbe kerülnek, és a lim-lom a szemétre, a mérreg pedig a tűzre. Remélnünk lehet, hogy a keresztyénség, amit elfajult szülöttjének, a modern kultúrának nevében már el akartak földelni, főnixként megelevenedve kel ki e világégésből, és új, eddig nem is álmodott lendületet ad az emberiség fejlődésének. Mert az már eddig is látszik, hogy e háboru nem egyéb, mint a kultúrtársadalmak régen lappangó, rothasztó lázakkal járó nehéz betegségének a krízise. A krízis soká tart, de minden azt mutatja, hogy kiálljuk. És azután kezdődik a gyógyulás, a megújulás. Új célok. Új kilátások. Új élet. Egy önmagára eszmélő, erőteljes, tiszta és tüde keresztyén élet. Nem ragyogó kultúra, hanem ragyogó élet. Istenivé átalakított, újjá szült emberi élet. Mert a keresztyénségnek, ennek a klasszikus tehát örök vallásnak ez a célja. És ezt, a multak tapasztalatai alapján bátran mondhatjuk, el is éri.

Eléri, nemes ifjúság, csak az a kérdés, hogy velünk-e, vagy nálunk nélkül? Én, fájdalommal kell bevallanom, még eddig nem sok jelét látom álmos közszellemünk ébredésének és közgondolkodásunk oly irányú fordulatának, mely arra engedne következtetni, hogy a közeljövőben a világra váró nagy munkából mi is ki akarnók venni a bennünket méltán megillető részt. Attól félek, hogy amilyen elől járnak a magyarok a harcban, olyan hátúl maradnak majd a béke nagy kultur munkájában. Pedig ennek nem szabad bekövetkeznie. Mert az Isten minket igazán őrhelyre állított, a „turáni“ népek haladásának vezérévé tett. Közülök keveset vett fel eddig a keresztyénség nagy népcsaládjába, és azok közül is egyedül csak köztünk gyökerezett meg annak legklasszikusabb

alakulatát, a kálvinizmust. Ez a legszentebb elhatározásra és legnemesebb erőink végső kifejtésére kötelez. Ohajtanám, hogy önök, akik ez őrállásra hivatott nemzet őrállóinak készülnek, ezt az elkötelezettséget szentül átérezzék. Az Isten bocsássa ki e végből önökre az ő Szentlelkét. Ezzel az 1915/16-iki iskolaiévet ezennel bezárom.

Dr. Kecskeméthy István.

e. i. igazgató.

Pályakérdések és jutalmak az 1916—17. iskolai évre.

1. *A héber nyelvből az I. évesek számára*: szóbeli nyílt versenyen a legtöbb előhaladást tanusítónak, jutalma a gr. Teleki-alapból 32 K. A verseny anyaga az egész évi anyag és Jóna I. és II. fejezetének fordítása.

2. *Az ó-testamentumi bibliai tudományok köréből*: A Prédikátor könyvének fordítása és magyarázata nyílt versenyen. Jutalma a Szász Domokos alapból 70 K.

3. *Az új-testamentumi bibliai tudományok köréből*: „Az Apostolok cselekedeteiről írott könyv szerzőségének kérdése.” Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

4. *Az egyháztörténelemből*: „A magyar reformátusok XVI. századbéli zsinati törvényhozásának rendszeres ismertetése, főképp alkotmányi, fegyelmi és dogma történelmi szempontokból.” Jutalma a Szász Domokos alapból 70 K.

5. *A systematica theologiából*: A keresztyén hittan és erkölcsstan viszonya kapcsolódási pontjaik kitüntetésével. Jutalma a gr. Teleki- és Szász Domokos- alapból 70 K.

6. *A gyakorlati theologiából*: „Molnár Albert igehirdetése.” Jutalma a Nagy Péter és gr. Teleki-alapból 70 K.

7. *Egyházi beszéd valamelyikéről e két textus közül*:

a) Lukács XV. 1—17.

b) I. Kor. III. 18—23. Jutalma a Molnár Albert alapból 40 K.

8. *Évzáró ima*: Jutalma a Hory Béla alapból 20 K.

9. *Prédikáció műfordítás*: német vagy francia nyelvből. (Be-nyújtandó az eredeti prédikáció.) Jutalma a Nagy Péter-alapból 40 korona.

10. *A legjobb harmonium játszónak* — nyílt versenyen. — Jutalma a Szász Domokos-alapból 70 K.

Jutalmak: Zwingli-alapból 25 K jeles előmenetelű tanulónak,

mely október 31-én adatik ki. Két legszorgalmasabb tanulónak 24—24 K a gr. Teleki-alapból.

Pályaművek idegen kézzel lemásolva, lapszámozva, bekötve, jeligés levéllel ellátva, 1917. május hó 1-én déli 12 óráig a fakultás igazgatójához adandók be s ugyanott és ugyanaddig kell jelentkezni a nyílt pályázatokon való részvételre is. Később érkezett pályaművek vagy jelentkezések nem részesülnek figyelemben.

Értesítés

az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theologiai fakultásáról az 1916—17. tanévre vonatkozólag.

1. *Felvétel.* Az erdélyi református egyházkerület kolozsvári theol. fakultására felvételnek:

a) a *tanintézetbe*: a református lelkészi pályára készülő theologus ifjak;

b) az *internátusba* (együttlakás) és *vele kapcsolatos konviktusba* (együttétkezés): elsősorban 80, a tanintézetbe beiratkozott theologus és 40, a helybeli m. kir. Ferencz József tud.-egyetem bölcsészeti- nyelv- és történelemtudományi- és mennyiségtan-természettudományi karára beiratkozott protestáns vallású tanár-növendék; másodsorban, — amennyiben hely marad, — a nevezett tud.-egyetem bármelyik karára beiratkozott protestáns vallású egyetemi hallgató, illetőleg mindenik esetben oly középiskolát végzett, s érettségi vizsgálatot tett ifjak, kik a theol. tanintézetbe, vagy az egyetemre lépni szándékoznak. (Megjegyezzük, hogy a most bezárult iskolai évben is több helyre vehettünk fel orvos-növendékeket, joghallgatókat stb., s erre a jövő évben is kilátásunk van).

2. *A felvételre való folyamodványok* a) keresztlevéllel, b) érettségi bizonyítvánnyal (theologusoknál nem görög-pótlós gymnasiumi érettségivel) vagy leckekönyvvel (Index) vagy ezek hitelesített másolatával felszerelten és a fakultás igazgatóságához címzetten dr. Kecskeméthy István igazgató kezéhez folyó évi augusztus hó 20-ig küldendők be, a folyamodványok felzetén pontosan megjelölve a folyamodó lakását: község (esetleg utca, házsám,) utolsó posta és vármegeye.

Később érkezett folyamodványok nem vétetnek figyelembe, ellenben a *theologia I-ső évfolyamára azok az ifjak, akik most*

tesznek érettségít, már május vagy június hó folyamán beiratkozhatnak. A kellő időre beadott kérvényekre a válasz 8 nap alatt megküldetik.

Az előző évben is az intézet kötelékében volt növendékeknek — amennyiben okmányaikat ki nem vették és ösztöndíjat nem kérelmeznek — elég csak levélben jelentkezniök, *de a jelentkezés okvetlen szükséges.*

3. *Díjak.* Minden felvett növendék a beiratkozás alkalmával beiratkozási díj közös cím alatt — nyugdíj (20 K), könyvtárdíj (2 K), felszerelési díj (8 K), ifjúsági egyleti díj (4 K), theologus theol. köri díj (2 K), — összesen egy évre 34, illetőleg 36 koronát tartozik fizetni; amihez járul még az újonnan jött növendékek részéről, vagy új törvények életbeléptetésekor mindenki részéről 1 K. az intézeti törvények és rendtartási szabályok egy példányáért, és theologusoknál új leckekönyvekért (index): 1 K.

Ezenkívül:

a) Egyetemi hallgatóknak *internátusi és konviktusi díj* egy évre: 540 (ötszáznegyven) korona, melyből 40 K. internátusi díj 20—20 K-ás félévi, 500 K. konviktusi díj harmadéves előleges részletekben (167, 167 és 166 kor.) fizetendő. Tekintettel azonban a hadi állapottal járó drágulásra, nem theologusok konviktusi és internátusi díjaira nézve az Előljáróság ezen díjak felemelésének jogát fentartja magának; a felemelés mérvéről kellő időben a Ref. Szemlében értesítést teszünk közzé.

b) Theologusoknak internátusi díj egy évre 40 K, 20—20 K-ás félévi előleges részletekben fizetve; *konviktusi díj* egy évre: 300 (háromszáz) korona harmadéves előleges részletekben fizetve.

A konviktusi díjak harmadéves előleges részletekben és pedig 1. szeptemberi beiratkozások alkalmával; 2. dec. 1-én és 3. április 1-én fizetendők, egész évre kötelezők és a szülők (gyám) által megfelelő tanukkal (egyik lehet az illetékes lelkész) tanuzott és kezésekkel kezesezt „Kötelezvény-“ben vállalandók el, melynek űrlapja a felvételi értesítéskor mindenkinek megküldetik, s megfelelően kitöltve s aláírva a beiratkozáskor adandó be. *Aki kötelezvényét beiratkozás alkalmával be nem nyújtja, az internátusba és konviktusba föl nem vétetik.* A változott viszonyok a konviktusi díjak *havonkénti* fizetésére kiváltságképpen eddig adott s az ifjak részéről sok visszaélést okozott engedélyt *jövőre töltetlenül lehetlenné teszik,* a harmadévi részletekben való fizetés alól fölmen-

tésnek semmi esetben sem lesz helye, *amire a t. szülők figyelmét külön is nyomatékosan felhívjuk.*

A theologusok azonkívül maguk fizetik a helybeli tudományegyetemen heti 10 óráig kötelezetten hallgatandó bölcsészeti és nevelésoktatástani tudományokból kijelölt tárgyak után a *beiratkozás* (10 K) és *tandíjat*, mely utóbbi félvéenként 33 korona.

Fizet továbbá:

c) az internátusban bennlakó minden növendék az I. félévi beiratkozás alkalmával, de egész évre 10 (tíz) K. *világítási díjat*, a bevezetett villanyvilágítás költségeire.

3. *Kedvezmények és ösztöndíjak.* (Lásd 70—1909. egyh.-ker. közgy. jksz. Szabályzatot). Az intézet beiratkozott növendékeinek a következő kedvezmények és ösztöndíjak állanak szolgálatukra:

a) *Theologusoknak:*

α) Minden theologusnak tandíjmentesség a theol. fakultáson hallgatott tárgyak után.

β) 16, egyenként kétszáz koronás — félvéenkénti részletekben utólagosan fizetendő — ösztöndíj a nagyenyedi Bethlen-kollégiumtól járó fejedelmi alapítványból.

γ) 20, egyenként száz koronás — félvéenkénti részletekben utólagosan fizetendő — ösztöndíj az egyházkerület által a Gecse-és Baldácsi-alap számadási feleslege terhére engedélyezve.

δ) Ünnepi követségek (legatio).

ε) 550 K pályadíjakra.

Összes segély — a tandíjmentességet nem számítva — körülbelül évi 20.000 korona.

b) *Tanárnövendékeknek:* a m. kir. kultuszminiszter úr által engedélyezett ingyen konviktusi és internátusi ellátás 18 tanárjelölt részére.

Az a) β) alatt jelzett ösztöndíjakért a folyamodványok a Bethlen-kollégium Méltóságos Előljáróságához, az a) γ) alattiakért a theol. fakultás Előljáróságához, a b) alattiakért a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Ur Ónagyméltóságához címzendők, de mindenik a theol. fakultás igazgatóságához adandó be *f. évi augusztus hó 20-ig.* Az ösztöndíjakért való folyamodványokhoz, a felvételi kéréshez csatolandó okmányokon kívül (2. pont) mellékelni kell még: a szülők ez évben kiállított hitelesített adókönyvi kivonatát és családi értesítőjét. *Aki a jelzett időig nem folyamodik, vagy nem jelentkezik — még ha a stipendiumot élvezte is — eltávozttnak tekintetik, s helye mással töltetik be.*

A theologiai tanfolyamra, a bennlakásba és tápintézetbe való felvételnél és mindennemű jótétemények odaitelésénél az egyenlő előmenetelt és magaviseletet tanusító és egyenlő családi és vagyoni viszonyok között élő ifjak közül az erd. ref. egyházkerület kötelékébe tartozó szülőknek s ezek között is lelkészeknek, tanároknak, s felekezeti tanítóknak és kántoroknak gyermekeit elsőség illeti meg.

A Bethlen-kollégiumtól járó ösztöndíjakra csak oly theol. ifjak ajánlhatók és vehetők fel, akiknek megelőző félévi leckekönyve általános jeles (1), kivételes esetben jó (2), magaviselete példás, szorgalmas, kitartó. Egyenlők között előnyben részesítendők a nagyenyedi Bethlen-kollégiumban tanult ifjak. Ez ösztöndíjakra felajánlhatók a theol. fakultás I. évi tanfolyamára beiratkozott olyan ifjak is, akiknek érettségi bizonyítványa általános jeles (1).

A Gécse—Baldácsi ösztöndíjakat csak legalább jó (2) előmenetelűifjak kaphatják meg. (Különböző, méltánylást érdemlő esetekben feltételesen elégséges előmenetelűek is részesíthetők benne).

Minden, az intézetbe felvett, theol. ifjú a beiratkozás alkalmával kötelezvényt tartozik kiállítani arról, hogy amennyiben a fennebbi a) β) és a) γ) pontokban említett ösztöndíjakban részestül a fakultás részéről, a theol. tanfolyam bevégzése után legalább két (2) évi rendes lelkészi szolgálatot fog teljesíteni az erd. ref. egyházkerület kötelékében, ha pedig akár a tanfolyam bevégzése előtt, akár azután, az említett kétévi rendes lelkészi szolgálat teljesítése nélkül távoznék az erdélyi egyházkerület kötelékéből, az élvezett jótéteményt visszatéríti a fakultásnak.

Az ösztöndíjakért való folyamodások eredménye az illető tényezők döntéséről vett értesítés után (remélhetőleg október hó végéig) azonnal tudtúl adatik az érdekelteknek.

5. *Beiratkozás.* A jövő tanévre, való beiratkozások szept. hó 8. és 9. napjain lesznek és pedig 8-án azoké az I. éveseké akik május és júniusban be nem iratkoztak és a II. éveseké, 9-én pedig a III—IV. éveseké.

A folyamodásuk alapján írásbelileg előjegyzett ifjak közül, „a theológiára teljesen ép, minden testi fogyatkozás nélkül levő ifjak vehetők fel, erre vonatkozó bizonyítvány alapján“ (56—1906. egyh. ker. kgy. jksz.); az internátusba pedig a fakultás Előljáróságának határozata értelmében, csak azok fognak véglegesen fölvetetni, beiratkozáshoz bocsátatni és beköltözködhetni, akiket az intézeti orvos, előzetes vizsgálat után, teljesen egészségesnek fog találni.

Ezért a beiratkozás előtt, a beiratkozásra kitűzött napokon, az akkor az intézetben tartózkodó intézeti orvos úr által tartozik magát minden jelentkező ifjú megvizsgáltatni s tőle a felvehetőséget igazoló bizonyítványt hozni az igazgatóhoz.

A beiratáskor minden felvett növendék tartozik befizetni az igazgató kezéhez a 3. pont alatt kitüntetett beiratási díjat; Révész Imre internátus és konviktusi felügyelő tanár kezéhez pedig az egész évi világitási díjat, az internátusi díj első félévi — és a konviktusi díj első évharmadi részletét. Ezek lefizetése nélkül senki az intézetbe be nem írható.

A régi növendékek közül azok, akik az előző évekről bármiféle iskolai díjjal hátrálékban maradtak, addig be nem írhatók, míg hátrálékaikat előzőleg az igazgatónál ki nem egyenlítették.

6. *Internátus.* A benlakásra felvett ifjak szeptember 4-étől jöhetnek. Beiratkozásuk és esedékes díjaik lefizetése után az internátus felügyelő tanára helyezi el őket a szobákban kettős, illetve négyes csoportokban, hol lakást (fűtéssel, világitással és takarítással) kapnak ágygal, dolgozóasztallal, székekkel, szekrénnel és modernül felszerelt mosdóval.

Az ágyak az előljárásság 1910. június 24-iki határozata alapján közegészségi érdekből vassodrony-ágybetéttel szereltettek fel, de az *összes ágyneműt — az ágytakaró kivételével, amit az intézet ad — az ifjaknak kell magukkal hozniok és pedig egy 185 cm. hosszú, 78 cm. széles, 3 részből álló levarrt matracot, 1 vagy 2 vánkost, 1 paplant legalább 2—2 húzattal, illetőleg lepedővel.* Ezek és a tisztaságra tartozó másfajta felszerelés nélkül a beköltözés nem engedhető meg.

7 A *konviktus.* A konviktusban a főzés szeptember 10-én kezdődik. Az ifjak naponként háromszor étkeznek. Az ételek minősége és a hozzájuk használt anyagok az intézeti orvos vezetése alatt ellenőriztetnek.

8. *Az 1916—17. tanév ünnepélyes megnyitása* szeptember hó 10-én d. e. 11 órakor lesz a fakultás épületének disztermében.

9. A javító és pótkollokviumok szept. 4—8-án lesznek. Azoknak, akik ezeken a napokon nem teszik le kielégítő eredménnyel kollokviumaikat, újabb határidő nem engedélyeztetlik, és ezek a következő félévben semmiféle intézeti kedvezményre igényt nem tarthatnak.

10. *I. és II. lelkészsképesítő vizsgálat* szeptember 7—9. nap-

jain fog megtartatni és pedig szept. 7-én d. e. 8 órakor I. lelk.-képesítő, d. u. 3 órakor II. lelk.-kép. zárt írásbeli vizsgálat; szept. 7-én d. u. I., annak végeztével a II. lelk.-képesítő szóbeli vizsgálat, szept. 11-én pedig a theol. alapvizsgálat. Jelentkezni az igazgatónál az I. lelk.-kép. vizsgára szept. 6-án, az alapvizsgára szept. 10-én, d. u. 3 órakor kell. Vizsgára csak azok bocsáttatnak, akik előbb összes fennálló tartozásaikat a vizsgádjakkal együtt lefizették (346—1907. számú ig.-tanácsi rendelet).

11. Esetleges tudakozódások a theol. fakultás igazgatójához intézendők (Kolozsvár, Bocskay-tér 1. szám).

Dr. Kecskeméthy István
a theol. fakultás igazgatója.

TARTALOM.

	Lap.
Tanévmegnyitó beszéd	3
Az intézet állapota ---	22
Az intézet működése	38
Az ifjúsági egyletek zárójelentései --	53
Az intézet növendékeinek névsora	58
Évzáró beszéd 1916. június 8-án. <i>Dr. Kecskeméthy István</i> theol. igazgató — —	61
Pályakérdések és jutalmak az 1916—17. iskolai évre ---	66
Értesítés az 1916—17. tanévre vonatkozólag -- --	68
